

Wyniki Standardowe 2015 uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

Część II. Analiza Wyników Standardowych

WARSZAWA 2017

Wyniki Standardowe 2015 uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

Część II. Analiza Wyników Standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

mgr inż. Grażyna Nachtman
mgr Monika Puchalska

Warszawa 2017

Redakcja techniczna
Grażyna Nachtman
Rafał Tarasiuk

Projekt okładki
Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-674-8

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
- Państwowy Instytut Badawczy
Zakład Rachunkowości Rolnej
00-002 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20
Tel.: +48 (22) 505 45 70
Tel./faks: +48 (22) 826 93 22
E-mail: portal@fadn.pl
Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

Uwagi wstępne	7
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw ekologicznych w próbie Polskiego FADN.....	8
1.1. Struktura zbioru gospodarstw ekologicznych.....	8
2. Analiza Wyników Standardowych	10
2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych	10
2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych	10
2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych.....	13
2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej	36
2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej.....	36
2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej ..	39
Wnioski	59

Spis wykresów

Wykres 1.1-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN.....	9
Wykres 2.1-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych.....	11
Wykres 2.1-2	Pogłowie zwierząt w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	11
Wykres 2.1-3	Nakłady pracy w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU).....	12
Wykres 2.1-4	Wartość Standardowej Produkcji w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych ..	12
Wykres 2.1-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	13
Wykres 2.1-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych.....	14
Wykres 2.1-7	Produkcja w zł na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych.....	15
Wykres 2.1-8	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	16
Wykres 2.1-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	17
Wykres 2.1-10	Produkcja zwierzęca w zł na 1 LU według typów rolniczych.....	18
Wykres 2.1-11	Koszty produkcji w zł na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych.....	19
Wykres 2.1-12	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	20
Wykres 2.1-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych.....	21
Wykres 2.1-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych.....	21
Wykres 2.1-15	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych.....	22
Wykres 2.1-16	Koszty nawożenia, środków ochrony roślin i nasion na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych.....	23
Wykres 2.1-17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych.....	23
Wykres 2.1-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	24
Wykres 2.1-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych ...	25
Wykres 2.1-20	Koszty bezpośrednio produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych.....	25
Wykres 2.1-21	Koszty bezpośrednio produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych.....	26
Wykres 2.1-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	27
Wykres 2.1-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	28
Wykres 2.1-24	Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych.....	29
Wykres 2.1-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych.....	30
Wykres 2.1-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych.....	30
Wykres 2.1-27	Struktura aktywów według typów rolniczych.....	31
Wykres 2.1-28	Struktura aktywów trwałych według typów rolniczych.....	32
Wykres 2.1-29	Struktura aktywów obrotowych według typów rolniczych.....	33
Wykres 2.1-30	Struktura pasywów według typów rolniczych.....	34
Wykres 2.1-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych.....	35
Wykres 2.2-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 2.2-2	Pogłowie zwierząt w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	37
Wykres 2.2-3	Nakłady pracy w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU).....	37
Wykres 2.2-4	Wartość Standardowej Produkcji w gospodarstwach ekologicznych Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej.....	38
Wykres 2.2-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 2.2-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej.....	40

Wykres 2.2-7	Produkcja w zł na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	41
Wykres 2.2-8	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 2.2-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 2.2-10	Produkcja zwierzęca w zł na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 2.2-11	Koszty produkcji w zł na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	44
Wykres 2.2-12	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	45
Wykres 2.2-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 2.2-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	46
Wykres 2.2-15	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	46
Wykres 2.2-16	Koszty nawożenia, środków ochrony roślin i nasion na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	47
Wykres 2.2-17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	48
Wykres 2.2-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej	48
Wykres 2.2-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej.....	49
Wykres 2.2-20	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej.....	50
Wykres 2.2-21	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	51
Wykres 2.2-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	52
Wykres 2.2-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	53
Wykres 2.2-24	Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	54
Wykres 2.2-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	54
Wykres 2.2-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	55
Wykres 2.2-27	Struktura aktywów według klas wielkości ekonomicznej.....	56
Wykres 2.2-28	Struktura aktywów trwałych według klas wielkości ekonomicznej.....	57
Wykres 2.2-29	Struktura aktywów obrotowych według klas wielkości ekonomicznej.....	58
Wykres 2.2-30	Struktura pasywów według klas wielkości ekonomicznej	58
Wykres 2.2-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej....	59

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
COP	- gospodarstwa specjalizujące się w produkcji zbóż, roślin oleistych i białkowych (ang. specialist cereals, oilseed and protein crops).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (ang. Directorate-General for Agriculture and Rural Development).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości państw członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- Europejski Urząd Statystyczny.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.
KE	- Komisja Europejska.
LFA	- obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania - ONW (ang. Less Favoured Areas).
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
OGA	- działalność gospodarcza inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem (ang. Other Gainful Activities).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
SO	- Standardowa Produkcja (ang. Standard Output).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).
UR	- użytki rolne.
WTGR	- Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych.
ZRR	- Zakład Rachunkowości Rolnej.

Uwagi wstępne

Publikacja jest drugą częścią Wyników Standardowych¹.

Przedmiotem opracowania jest analiza graficzno-tabelaryczna z podstawowym komentarzem dotyczącym wybranych parametrów, opisujących wyniki uzyskane przez indywidualne certyfikowane gospodarstwa ekologiczne prowadzące rachunkowość w ramach Systemu Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (Polski FADN) w roku 2015. Pole obserwacji Polskiego FADN, z którego wyłoniono reprezentatywną próbę gospodarstw towarowych w Polsce², w analizowanym roku obejmowało 730 895 gospodarstw. Wśród nich znalazły się gospodarstwa stosujące system produkcji ekologicznej. Wielkość ekonomiczna pojedynczego gospodarstwa, ustalona na podstawie danych rachunkowych i współczynników SO „2007”³, stanowiła co najmniej 4 000 euro.

Podstawowym celem analizy jest ocena podstawowych czynników kształtujących dochody gospodarstw rolnych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN w 2015 r. W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację, zasoby produkcyjne gospodarstw, produkcję i koszty, dopłaty do działalności operacyjnej oraz nadwyżki ekonomiczne.

Analizę przeprowadzono dla gospodarstw pogrupowanych według typów rolniczych (TF8) oraz klas wielkości ekonomicznej (ES6). W związku z tym, że w Polsce typ rolniczy: zwierzęta ziarnożerne obejmuje m.in. gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie trzody chlewnej oraz drobiu w znacznym stopniu różniące się skalą produkcji od 2013 roku dane z tego typu prezentowane są w dwóch odrębnych podtypach: trzoda chlewna i drób. Od roku 2013 wprowadzono też inną zmianę, odnoszącą się tylko do gospodarstw ekologicznych. W związku z tym, że w bazie danych Polskiego FADN co roku przybywa takich obiektów postanowiono dla celów niniejszej analizy wyłonić grupę gospodarstw stosujących wyłącznie ekologiczne metody produkcji. Trzeba mieć bowiem na uwadze fakt, że w gospodarstwach ekologicznych dopuszcza się współistnienie produkcji ekologicznej i konwencjonalnej⁴. Nowy sposób selekcji gospodarstw do analizy wyników standardowych pozwoli na zobrazowanie sytuacji ekonomicznej gospodarstw w pełni ekologicznych i odniesienie ich wyników do gospodarstw konwencjonalnych.

---

¹ Nachtman G.; Puchalska M.: Wyniki Standardowe 2015 uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Część I. Wyniki Standardowe, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2017.

² Goraj L.; Osuch D.; Bocian M.; Cholewa I.; Malanowska B.: Plan wyboru próby gospodarstw rolnych Polskiego FADN dla roku obrachunkowego 2014, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2013.

³ Szczegółowe informacje na temat współczynników SO „2007” dla rolniczych działalności produkcyjnych zostały omówione w publikacji: Goraj L.; Bocian M.; Cholewa I.; Nachtman G.; Tarasiuk R.; Współczynniki Standardowej Produkcji „2007” dla celów Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.

⁴ Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych (Dz. Urz. UE L 189 z 20.07.2007, z późn. zm.).

1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw ekologicznych w próbie Polskiego FADN

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw ekologicznych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN, dokonanej według dwóch klasyfikacji zdefiniowanych Wspólnotową Typologią Gospodarstw Rolnych⁵: wielkości ekonomicznej⁶ i typu rolniczego. Rozkład gospodarstw prezentuje Wykres 1.1-1.

1.1. Struktura zbioru gospodarstw ekologicznych

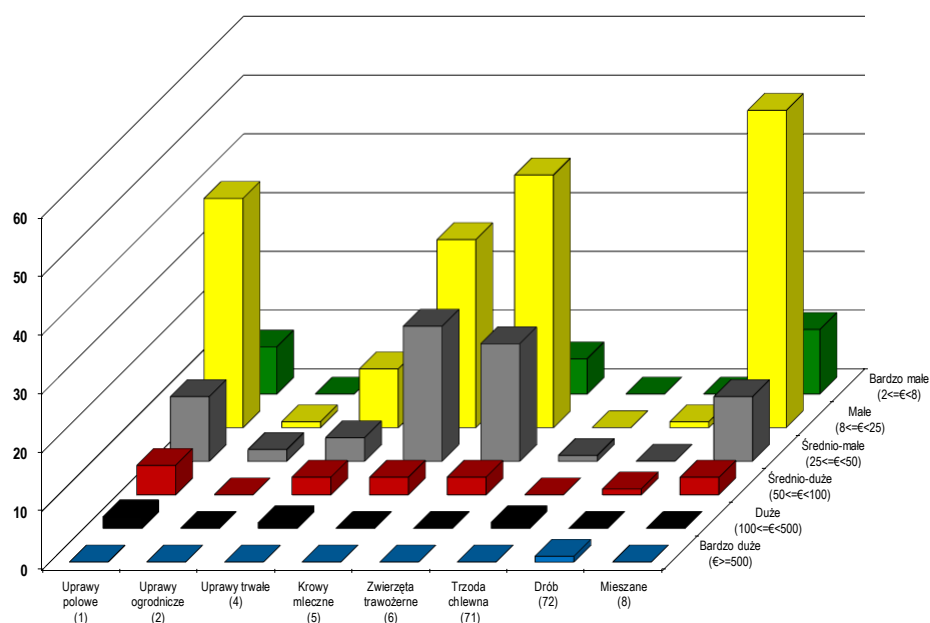
W 2015 roku gospodarstwa ekologiczne (stosujące tylko ekologiczne metody produkcji) reprezentowane były w większości przez cztery typy produkcji: polowy, krowy mleczne i zwierzęta trawożerne oraz mieszany. Należało do nich odpowiednio 65, 59, 72 i 79 gospodarstw. Stanowiło to prawie 91,0% łącznej liczby ekologicznych gospodarstw uczestniczących w Polskim FADN. Nielicznie wystąpiły gospodarstwa należące do typu drób i uprawy ogrodnicze (po 3 obiekty), a w typie trzoda chlewna były 2 gospodarstwa. Pod względem wielkości ekonomicznej przeważały gospodarstwa „małe”, czyli od 8 do 25 tys. euro SO (59,4%), których było 180. Gospodarstw największych ekonomicznie o wartości równej lub wyższej od 100 tys. euro SO było tylko kilka; cztery w klasie „duże” i jedno w klasie „bardzo duże” (patrz: Wykres 1.1-1).

---

⁵ Commission Regulation (EC) 1242/2008: of 8 December 2008 establishing a Community typology for agricultural holdings oraz Commission Regulation (EC) 867/2009: of 21 September 2009 amending and correcting Regulation (EC) Nr 1242/2008 establishing a Community typology for agricultural holdings.

⁶ Uwaga: W tekście opracowania rozmiary wielkości ekonomicznej wyrażane są w euro, natomiast dla uproszczenia zapisu na wszystkich wykresach rozmiary prezentowane są w tysiącach euro.

Wykres 1.1-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN

2. Analiza Wyników Standardowych

Analizę Wyników Standardowych podzielono na dwie części: w pierwszej zaprezentowano strukturę zasobów ziemi, wielkość pogłowia zwierząt, nakłady pracy oraz wartość Standardowej Produkcji, natomiast w drugiej przeanalizowano wybrane parametry wynikowe. Analizę wykonano dla grup gospodarstw utworzonych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej.

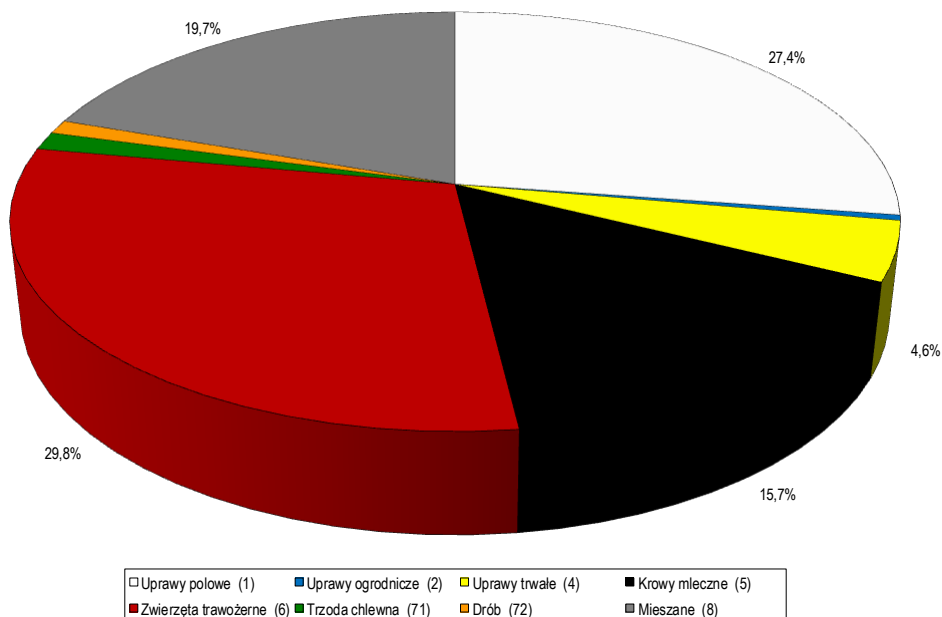
Przedstawione na wykresach kołowych dane strukturalne dotyczą certyfikowanych gospodarstw ekologicznych, prowadzących produkcję w 2015 roku wyłącznie ekologicznymi metodami. W części opisującej wspomniane parametry wynikowe nie opublikowano danych dla gospodarstw należących do typów produkcji specjalizujących się w uprawach ogrodniczych, chowie drobiu i trzody chlewnej oraz dla gospodarstw o klasie wielkości ekonomicznej powyżej 100 tys. euro SO. Wynika to z obowiązujących zasad upowszechniania danych FADN, dla grup liczących co najmniej 15 gospodarstw.

2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych

2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych

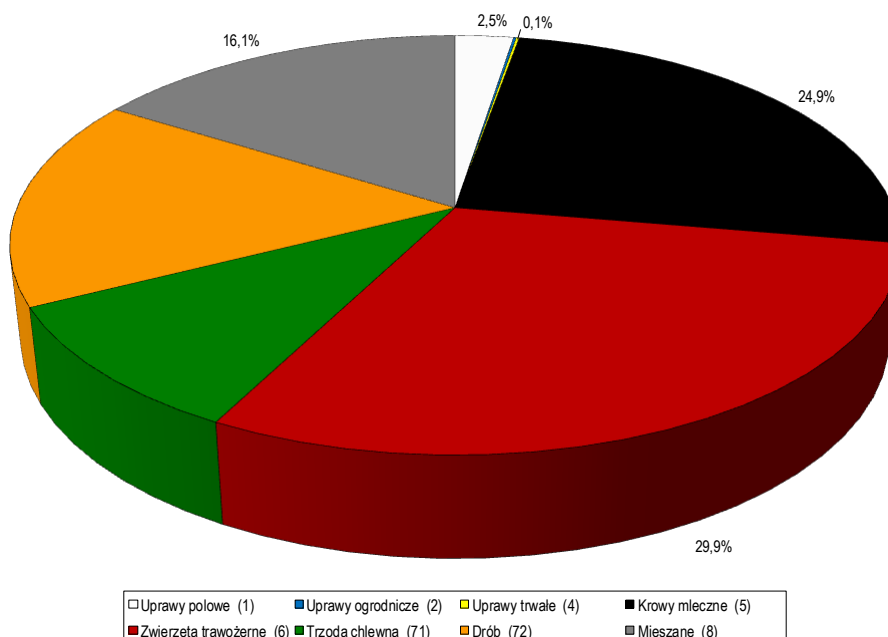
W 2015 roku większość użytków rolnych (UR), bo aż 45,5%, należała do gospodarstw dwóch typów rolniczych specjalizujących się w produkcji zwierzęcej, czyli zwierzęta trawożerne i krowy mleczne. Ten udział w strukturze UR jest bliski udziałowi liczby gospodarstw tych dwóch typów rolniczych (43,2%) w ogólnej liczbie indywidualnych gospodarstw ekologicznych badanych w ramach Polskiego FADN. Ponad 25% areatu użytków rolnych zajmowały gospodarstwa z uprawami polowymi, które z kolei stanowiły około 20% populacji gospodarstw ekologicznych. Najliczniej występujące gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą użytkowały niespełna 20% powierzchni UR. Tylko 4,6% ziemi użytkowały gospodarstwa z uprawami trwałymi (patrz: Wykres 2.1-1).

Wykres 2.1-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych

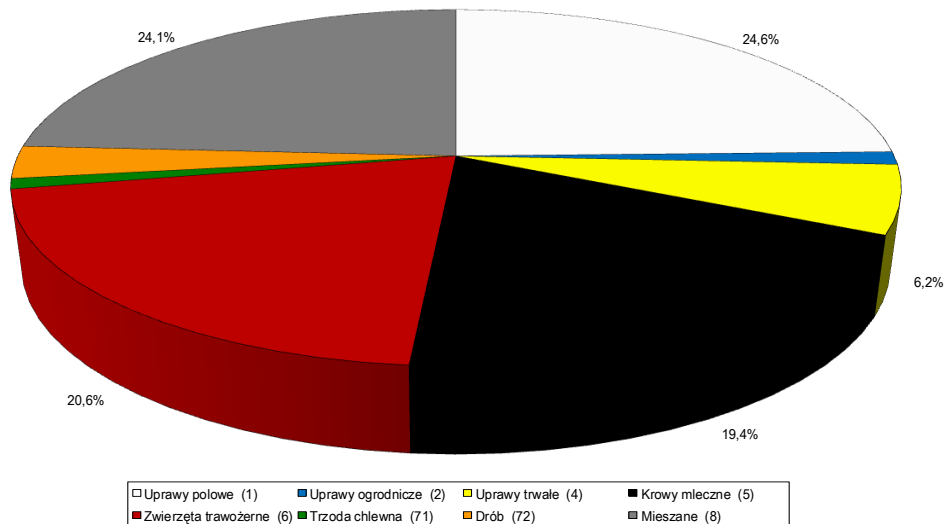
Pogłowie zwierząt wyrażone w LU skoncentrowane było w typach rolniczych, specjalizujących się w produkcji zwierzęcej. W gospodarstwach utrzymujących zwierzęta trawożerne było 29,9% ogólnej liczby LU i 24,9% w przypadku typu krowy mleczne. Z uwagi na małą liczebność gospodarstw w typie trzoda chlewna i drób zgodnie z metodyką FADN nie można podawać udziału zwierząt tych gospodarstw w ogólnej liczbie LU, choć z wykresu 2.1-2 wynika, że jest to udział znaczący. Pogłowie zwierząt w najliczniej występujących gospodarstwach z produkcją mieszaną stanowiło 16,1% ogólnej liczby LU (patrz: Wykres 2.1-2).

Wykres 2.1-2 Pogłowie zwierząt w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

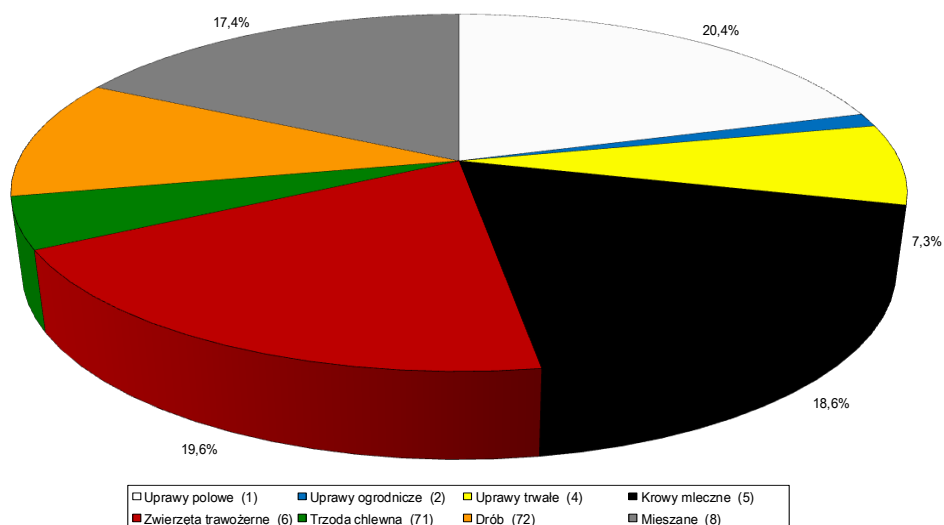
Nakłady pracy były angażowane w większości w czterech typach rolniczych. Dość podobnie rozłożyły się w typie mieszanym i uprawy polowych (po około 24%), a w typie zwierzęta trawożerne i krowy mleczne po około 20% ogólnej liczby AWU. Tylko 6,2% stanowiły nakłady pracy wydatkowane w typie uprawy trwałe (patrz: Wykres 2.1-3).

Wykres 2.1-3 Nakłady pracy w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)

Dość porównywalny udział w tworzeniu Standardowej Produkcji (SO) miały gospodarstwa trzech typów rolniczych (krowy mleczne, zwierzęta trawożerne i uprawy polowe) – od 18,6 do 20,4%. Gospodarstwa z produkcją mieszaną wytworzyły 17,4% wartości SO, a uprawy trwałe 7,3%. Pozostała część SO wytworzonej przez zbiór 303 gospodarstw ekologicznych była udziałem pozostałych trzech typów rolniczych (uprawy ogrodnicze, drób, trzoda chlewna), których dane nie są publikowane (patrz: Wykres 2.1-4).

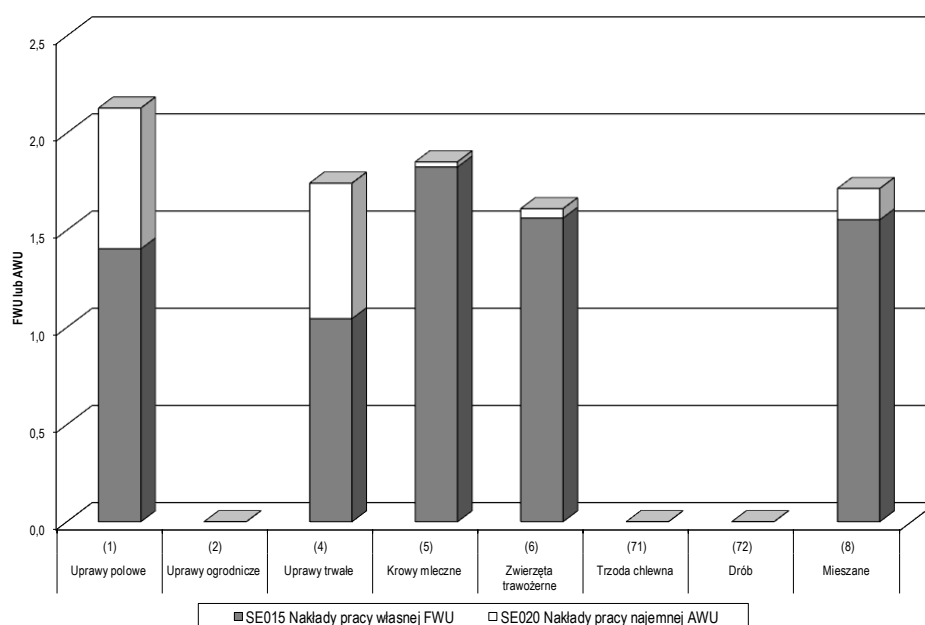
Wykres 2.1-4 Wartość Standardowej Produkcji w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych

2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych

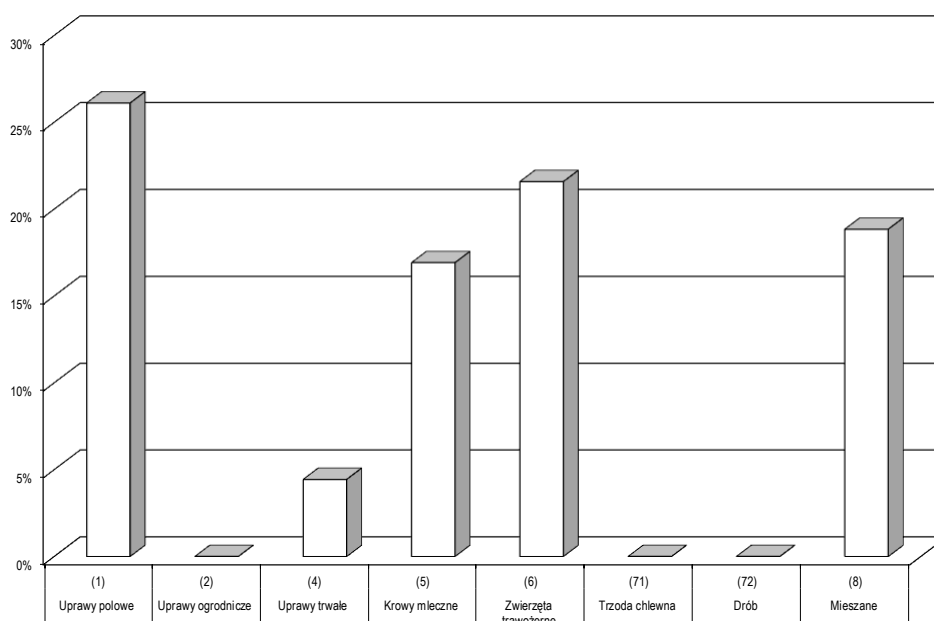
Nakłady pracy w poszczególnych typach rolniczych wahały się od około 1,6 do 2,1 jednostki przeliczeniowej pracy (AWU). Najwyższe średnie nakłady pracy poniesiono w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych, a najniższe w typie zwierzęta trawożerne. W gospodarstwach z uprawami trwałymi i polowymi w największym stopniu korzystano z pracy najemnej, która stanowiła odpowiednio 40 i 34% łącznych nakładów pracy (patrz: Wykres 2.1-5). Z pracy najemnej korzystano w znikomym stopniu w gospodarstwach prowadzących chów bydła opasowego i krów mlecznych, a w mieszanych stanowiła ona około 9%.

Wykres 2.1-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

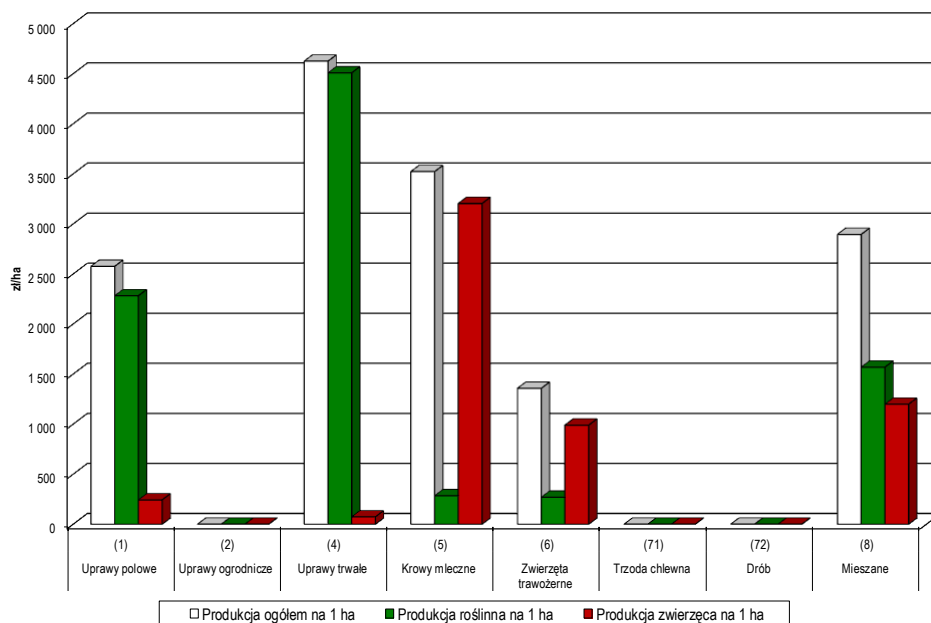

We wszystkich opisywanych typach rolniczych użytkowano ziemię dzierżawioną, choć w gospodarstwach z uprawami trwałymi stanowiła ona tylko około 4%. Najwięcej ziemi dzierżawiano w gospodarstwach z produkcją polową – około 25% całkowitego obszaru UR (patrz: Wykres 2.1-6).

Wykres 2.1-6   **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych**

Najwyższą produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach trwałych. Produkcja ogółem osiągnęła tu 4 600 zł/ha UR, a stanowiła ją niemal wyłącznie produkcja roślinna. Poziom 3 500 zł produkcji ogółem na 1 ha UR uzyskano w gospodarstwach prowadzących chów krów mlecznych, przy czym produkcja zwierzęca była na poziomie 3 200 zł/ha (patrz: Wykres 2.1-7). Najstabilniej pod względem produktywności ziemi wypadły gospodarstwa prowadzące chów zwierząt trawożernych, w których wartość produkcji ogółem na 1 ha to niespełna 1 400 zł, a zwierzęcej mniej niż 1 000 zł. W gospodarstwach z produkcją mieszaną produktywność ziemi (prawie 3 000 zł/ha) była wyższa niż w przypadku typu uprawy polowe (2 576 zł/ha).

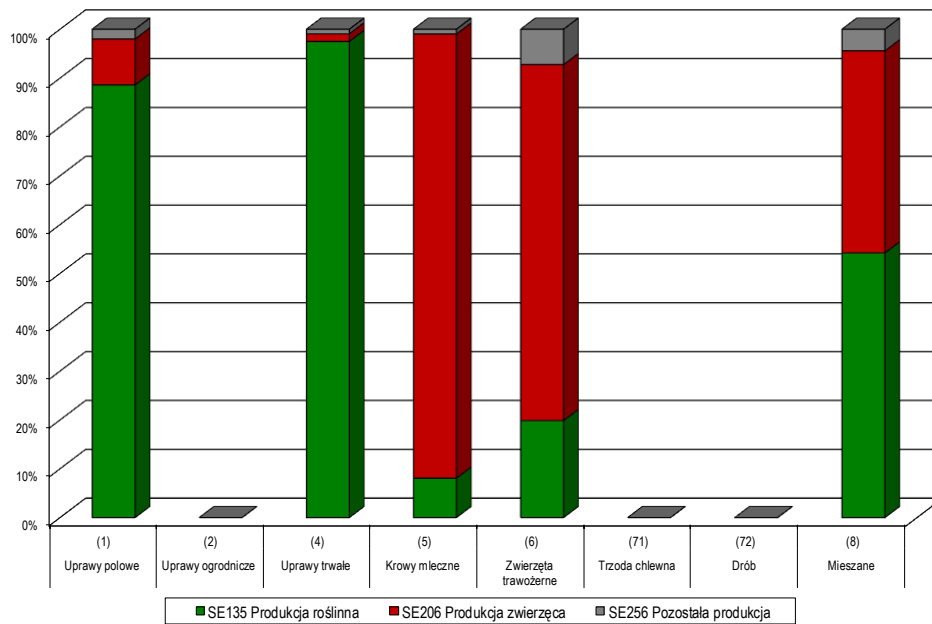
Wykres 2.1-7 Produkcja w zł na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych

Na produkcję ogółem składa się produkcja roślinna, zwierzęca i pozostała. Zgodnie ze specjalizacją w typie uprawy polowe i trwałe główny udział w produkcji ogółem miała produkcja roślinna (odpowiednio 88,6 i 97,5%). W gospodarstwach z produkcją mieszaną przeważał udział produkcji roślinnej nad zwierzęcą. Z kolei w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt przeważała produkcja zwierzęca; w gospodarstwach mlecznych stanowiła 91%, a w typie zwierzęta trawożerne 73%. Udział produkcji pozostałej⁷ w produkcji ogółem z całego gospodarstwa we wszystkich typach rolniczych był znikomy w uprawach polowych, trwałych i krowach mlecznych (1 - 2%) i nieco wyższy w typie mieszanym oraz zwierzęta trawożerne (4,4 i 7,2%) (patrz: Wykres 2.1-8).

⁷ Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrachunkowych, pozostałe produkty i przychody.

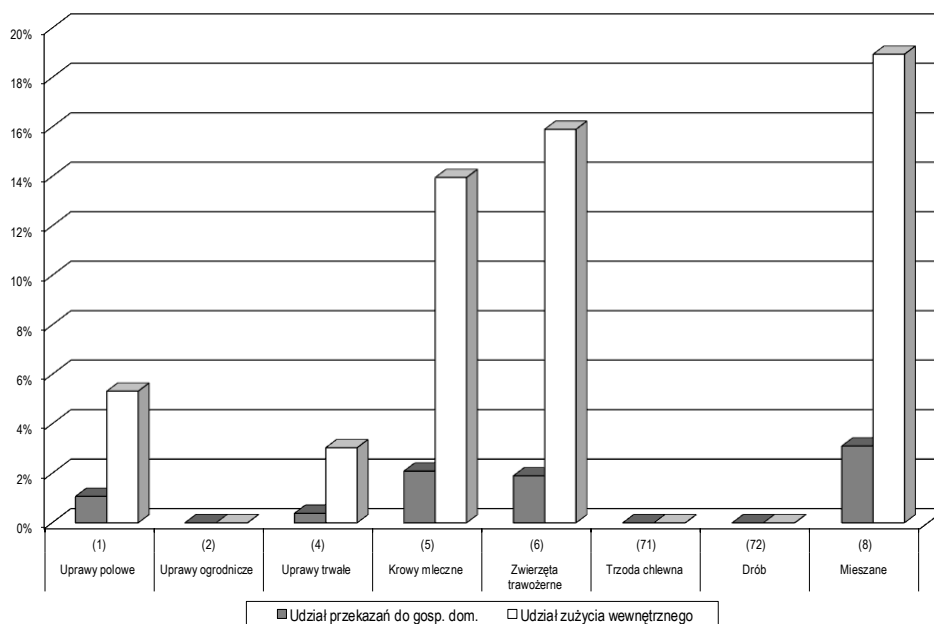

Wykres 2.1-8 Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych

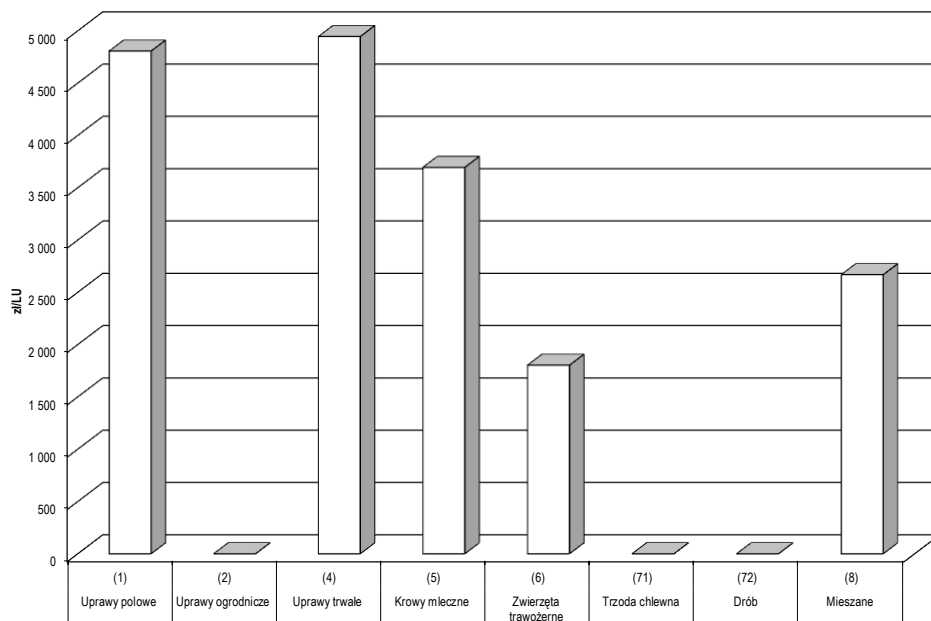
Część wytworzonych produktów roślinnych i zwierzęcych w gospodarstwie rolnym bywa przekazywana do działalności operacyjnej oraz na potrzeby rodziny. Ekologiczne metody produkcji wymagają zastosowania ekologicznego materiału do produkcji i dlatego w dużej mierze pochodzi on z własnego gospodarstwa, zwłaszcza nasiona i pasze dla zwierząt. Najwięcej, bo aż prawie 20%, produktów wytworzonych w gospodarstwie rolnym przekazano na potrzeby zużycia wewnętrznego w typie z produkcją mieszaną. Znaczne zużycie produktów na potrzeby gospodarstwa było też wśród jednostek specjalizujących się w produkcji zwierzęcej – w typie krowy mleczne i zwierzęta trawożerne wynosiło około 14% i 16% (patrz: Wykres 2.1-9).

Wykres 2.1-9   **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych**

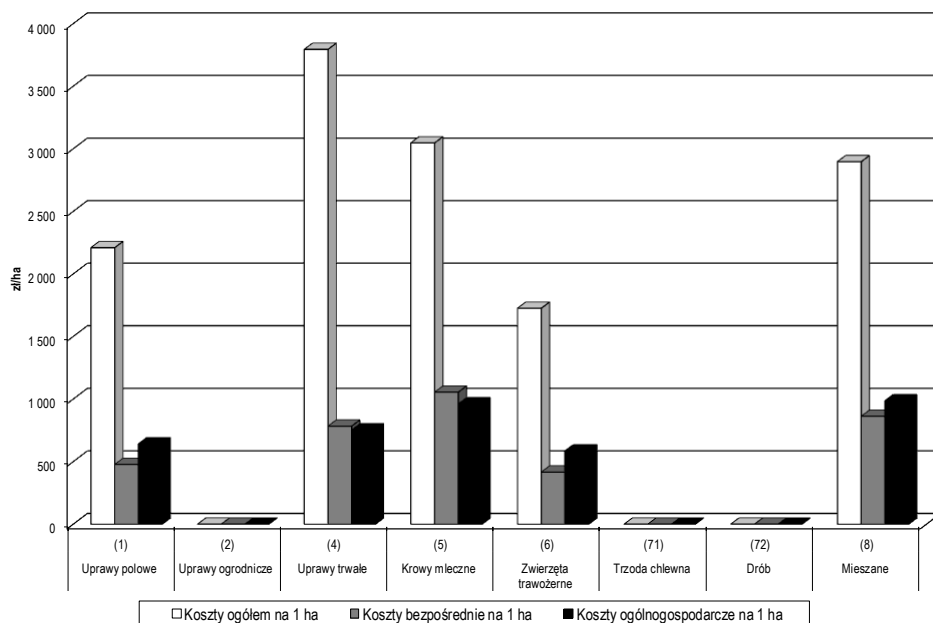

Wartość produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU związana jest ze specyfiką poszczególnych typów rolniczych, ale ta zasada nie zawsze odnosi się do badanych gospodarstw ekologicznych. Spowodowane jest to niewielką stosunkowo liczbą gospodarstw ekologicznych w poszczególnych typach rolniczych, a przy tym występowaniem zwierząt w gospodarstwach typowo roślinnych (Wykres 2.1-10). Szczególny przypadek dotyczy typu uprawy trwałe i polowe. Znalazły się tu gospodarstwa, w których realizowano także produkcję drobiarską na dużą skalę. Skutkiem tego było uzyskanie bardzo wysokiej produktywności na LU (4 800 – 4 900 zł). W rezultacie średnia wartość produkcji zwierzęcej na LU w tych dwóch typach rolniczych była wyższa niż w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt. W gospodarstwach mlecznych wynosiła ona 3 694 zł i tylko 1 802 zł w typie zwierzęta trawożerne.

Wykres 2.1-10 Produkcja zwierzęca w zł na 1 LU według typów rolniczych

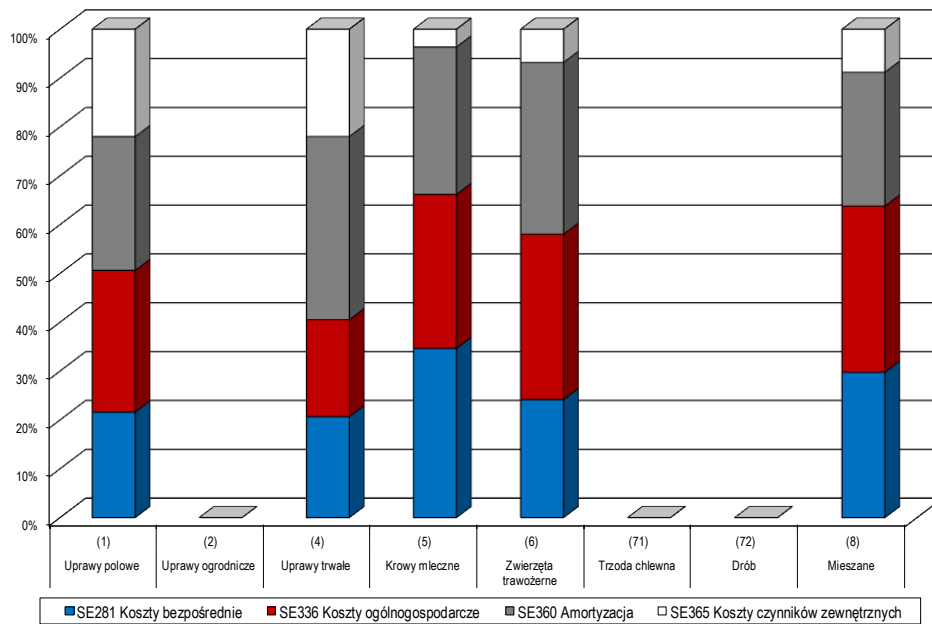

Intensywność produkcji mierzona wartością kosztów ogółem w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych warunkuje produktywność ziemi. W opisywanych typach rolniczych koszty ogółem na 1 ha UR wahały się od około 1 700 zł (typ zwierzęta trawożerne) do około 3 800 zł w typie uprawy trwałe (patrz: Wykres 2.1-11). Niska intensywność produkcji prowadzi w efekcie do jej ekstensyfikacji. Ten sposób gospodarowania był szczególnie obecny w typie zwierzęta trawożerne. Najniższe koszty produkcji na hektar w tych gospodarstwach generowały też najniższą produktywność (wykres 2.1-7). W przypadku typu zwierzęta trawożerne, ale także gospodarstw polowych, poniesiono bardzo niskie koszty bezpośrednio zastosowanych środków plonotwórczych. Na 1 ha UR wynosiły one w tych dwóch typach rolniczych niespełna 500 zł. Tylko w gospodarstwach z krowami mlecznymi wartość kosztów bezpośrednich na 1 ha wynosiła ponad 1 000 zł/ha. Koszty ogólnogospodarcze pozostawały na dość porównywalnym poziomie; nieco wyższe były w gospodarstwach typu krowy mleczne i mieszane.

Wykres 2.1-11 Koszty produkcji w zł na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych

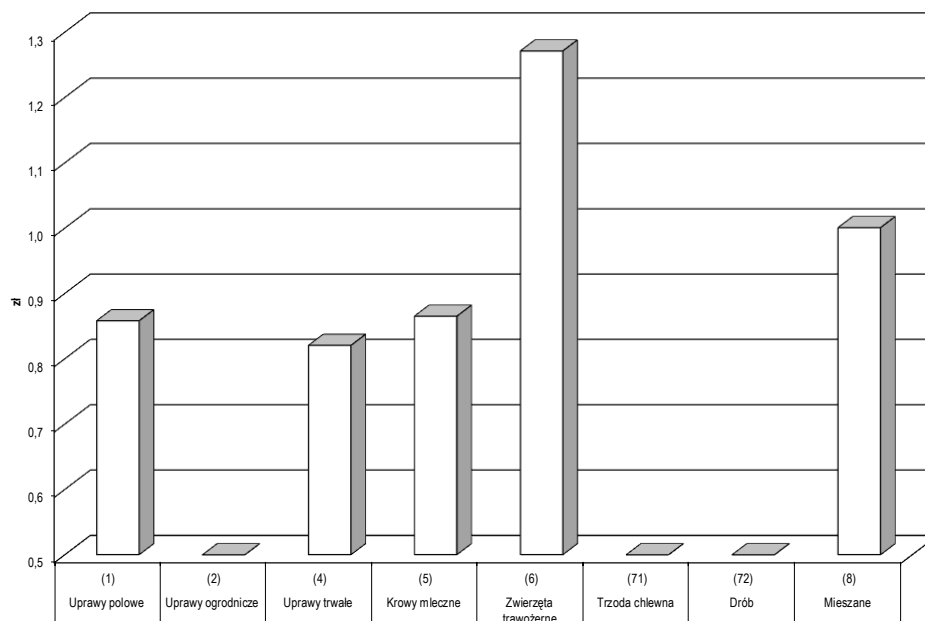
Struktura kosztów ogółem była zróżnicowana w poszczególnych typach rolniczych. Koszty bezpośrednie stanowiły od około 21% (uprawy polowe i trwałe) do 34,6% w typie krowy mleczne. Gospodarstwa z uprawami trwałymi wyróżniał najniższy udział kosztów ogólnogospodarczych (19,9%); w pozostałych typach rolniczych udział ten wynosił od 29 do 34%. Gospodarstwa z uprawami trwałymi i zwierzętami trawożernymi charakteryzował najwyższy udział kosztów amortyzacji (odpowiednio 37,5 i 35,2%); w pozostałych typach był na poziomie 27-30% wartości kosztów ogółem. Koszt zaangażowania obcych czynników produkcji wynosił 22% w uprawach trwałych i polowych, a w pozostałych typach poniżej 10% wartości kosztów ogółem. Najmniejsze potrzeby, jeśli chodzi o korzystanie z obcych czynników wytwórczych, miały gospodarstwa specjalizujące się w produkcji mlecznej (patrz: Wykres 2.1-12).

Wykres 2.1-12 Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych

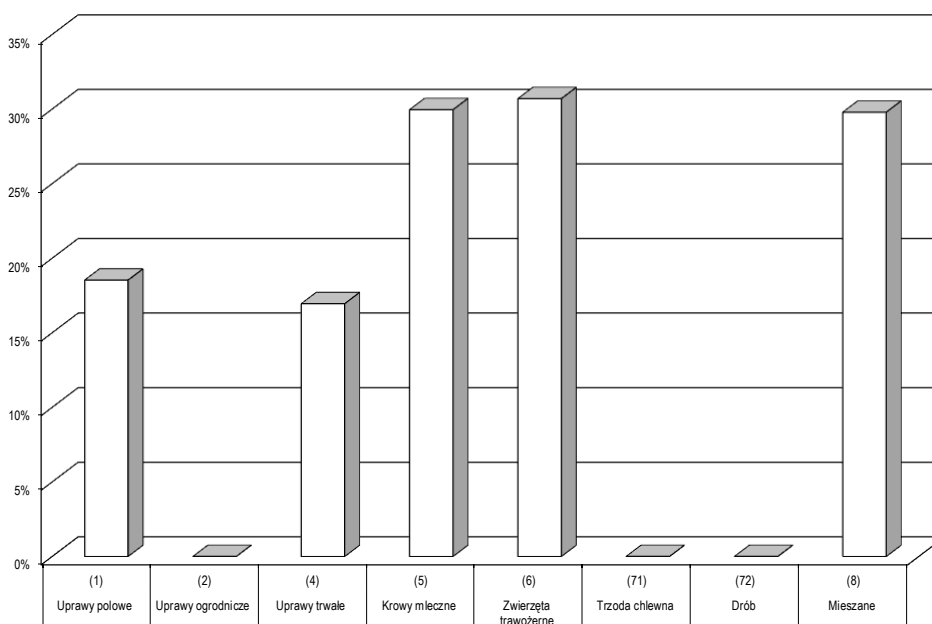
Efektywność produkcji (bez dopłat) charakteryzuje koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem. W roku 2015 bardzo niską efektywność uzyskały gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych i w efekcie odnotowano straty z produkcji. Koszt wytworzenia 1 zł produkcji wynosił 1,27 zł. W gospodarstwach typu mieszanego produkcja także była nieefektywna; jej wartość pokrywała zaledwie poniesione koszty produkcji. Efektywne pod względem poniesionych kosztów okazały się gospodarstwa specjalizujące się w produkcji mlecznej i polowe (koszt złotówki produkcji 0,86 zł) oraz z uprawami trwałymi (koszt 0,82 zł) – (patrz: Wykres 2.1-13).

Wykres 2.1-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych

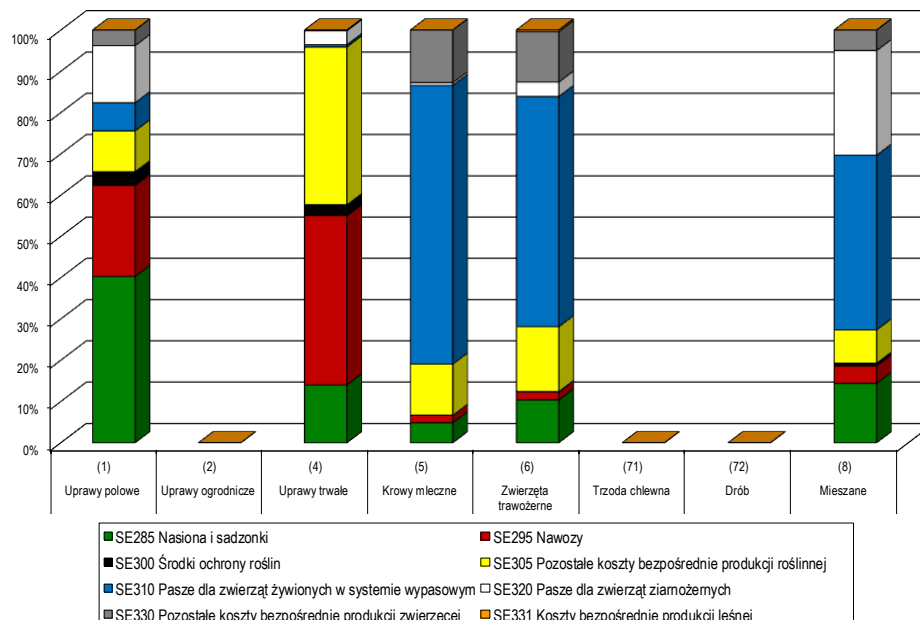
Gospodarstwa ekologiczne cechował dość niski udział kosztów bezpośrednich w wartości produkcji; w przypadku upraw polowym i trwałych oscylował wokół 19 i 17%. W pozostałych typach rolniczych koszty bezpośrednie stanowiły około 30% w wartości produkcji ogółem (patrz: Wykres 2.1-14).

Wykres 2.1-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

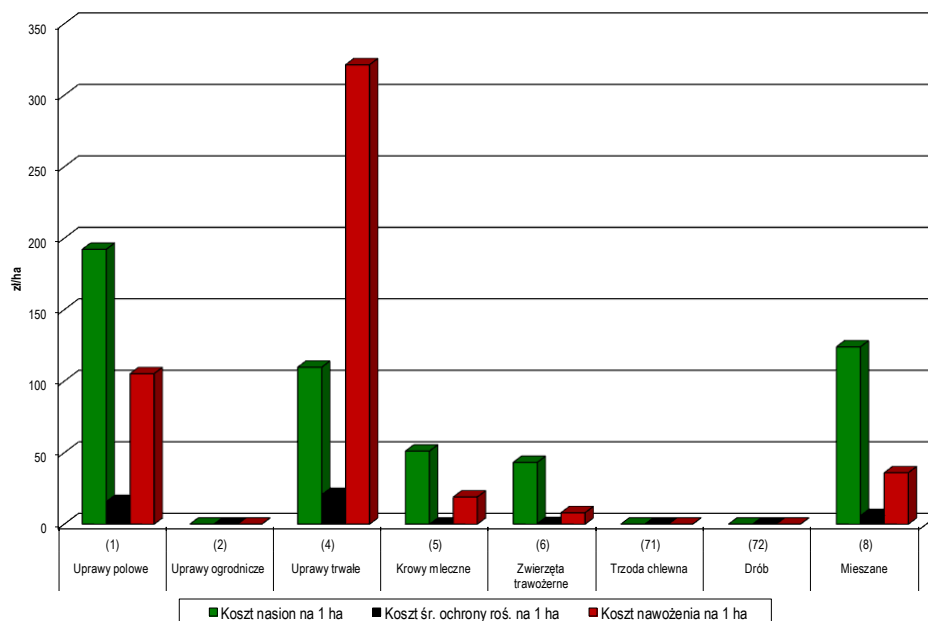
Struktura kosztów bezpośrednich w poszczególnych typach rolniczych była zróżnicowana w zależności od kierunku produkcji (patrz: Wykres 2.1-15). W gospodarstwach z uprawami polowymi najwięcej w kosztach bezpośrednich stanowił materiał siewny (40,3%). W uprawach trwałych największy udział miały koszty nawożenia (41,0%) oraz pozostałe koszty bezpośrednie produkcji roślinnej (38,2%). W gospodarstwach specjalizujących się w chowie bydła zasadniczy był udział kosztu pasz. W przypadku typu krowy mleczne wynosił 67,5% i 55,8% w typie zwierzęta trawożerne. W gospodarstwach z produkcją mieszaną koszty bezpośrednie zdominowane były również przez koszty związane z żywieniem zwierząt, przy czym około 40% stanowiły pasze dla zwierząt trawożernych i około 25% pasze dla ziarnożernych.

Wykres 2.1-15 Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych

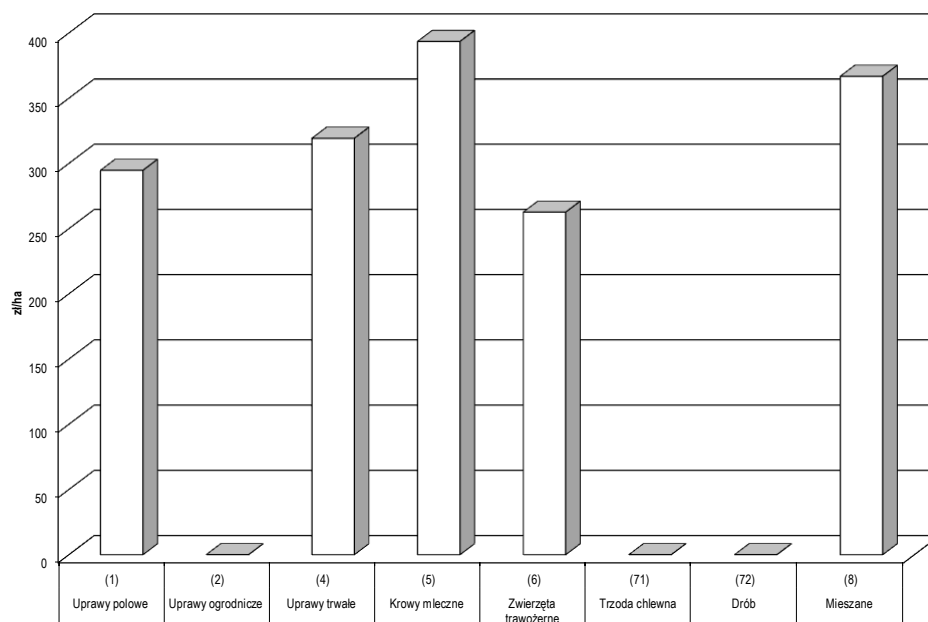
○ wydajności produkcji, zwłaszcza roślinnej, decydują w dużym stopniu nakłady zastosowanych plonotwórczych środków produkcji. Dla gospodarstw ekologicznych Polskiego FADN charakterystyczny jest niski poziom intensywności produkcji, wyrażający się niskim zużyciem nawozów i środków ochrony roślin. Przekłada się to na niskie obciążenie kosztami w przeliczeniu na hektar użytków rolnych. Jedynie w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych koszty nawożenia wynosiły średnio powyżej 300 zł/ha i około 100 zł/ha w uprawach polowych. W pozostałych typach rolniczych to kwoty poniżej 40 zł/ha UR. Symbolicznie wręcz kształtowały się wydatki na środki ochrony roślin lub ich w ogóle nie poniesiono (patrz: Wykres 2.1-16). W przypadku gospodarstw realizujących produkcję roślinną najważniejszym składnikiem kosztów bezpośrednich był materiał rozmnożeniowy – czyli nasiona (typ uprawy polowe i mieszane) oraz materiał szkółkarski (uprawy trwałe); ich koszt na 1 ha zawierał się w przedziale 100-200 zł.

Wykres 2.1-16 Koszty nawożenia, środków ochrony roślin i nasion na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych

Wykres 2.1-17 ilustruje koszt energii poniesiony na jednostkę powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych. Pojęcie energii obejmuje w tym wypadku energię elektryczną i paliwa. Najwyższe koszty tego rodzaju poniesiono w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji mleka i produkcji mieszanej (około 400 i 370 zł/ha). W pozostałych typach rolniczych koszty energii wynosiły od około 250 do 300 zł/ha UR.

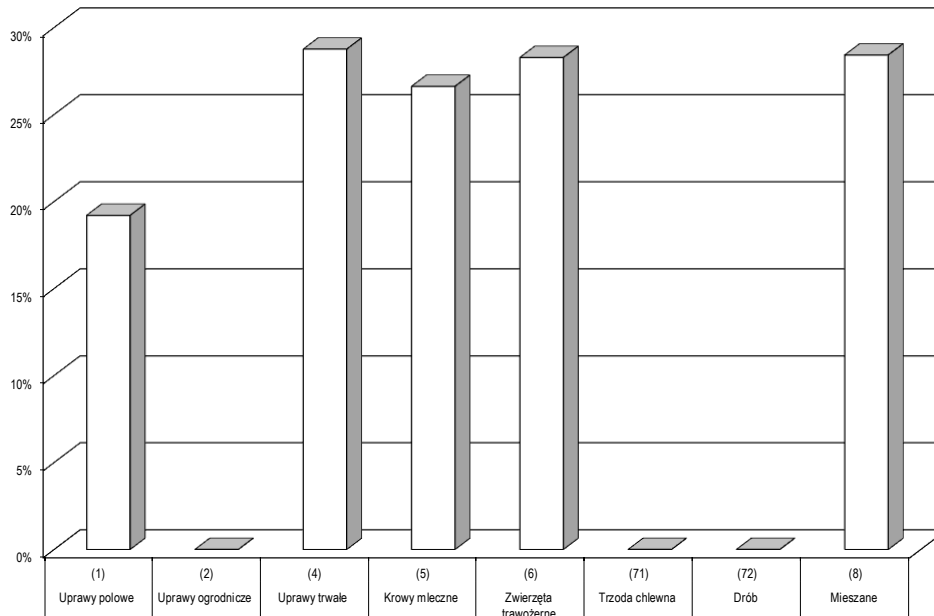
Wykres 2.1-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych

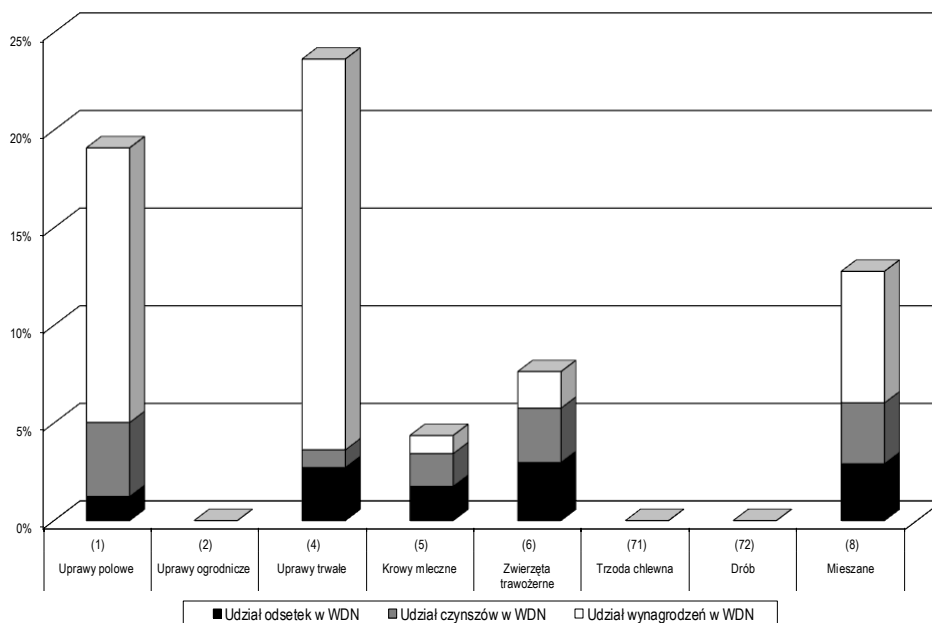
Udział kosztu amortyzacji w wartości dodanej brutto wynosił 27-29%, za wyjątkiem gospodarstw polowych, w których stanowił 9% (patrz: Wykres 2.1-18).

Wykres 2.1-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

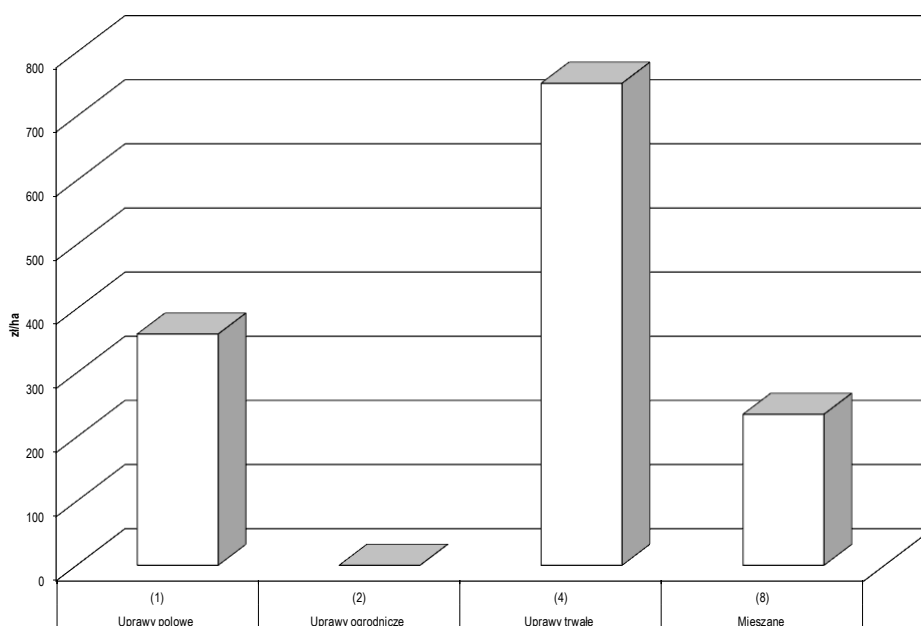
Wartość dodana netto (WDN) stanowi opłatę za wykorzystane do działalności wszystkie czynniki produkcji, własne i obce. Im mniejsze obciążenie obcymi czynnikami wytwórczymi tym wartość dodana jest bliższa wartości dochodu z rodzinnego gospodarstw rolnego. Najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto w 2015 roku wystąpił w gospodarstwach z uprawami trwałymi (prawie 24%) oraz polowymi (19,1%), przy czym dominujące były koszty pracy najemnej (20 i 14% wartości dodanej netto). W pozostałych typach rolniczych udział kosztów czynników zewnętrznych był znacznie niższy, zwłaszcza w gospodarstwach z chowem krów mlecznych i zwierząt żywionych systemem wypasowym (od około 4 do 8%) (patrz: Wykres 2.1-19). Koszty płaconych czynszów dzierżawnych za ziemię oraz odsetek od kredytów stanowiły po kilka procent w poszczególnych typach gospodarstw.

Wykres 2.1-19   **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych**

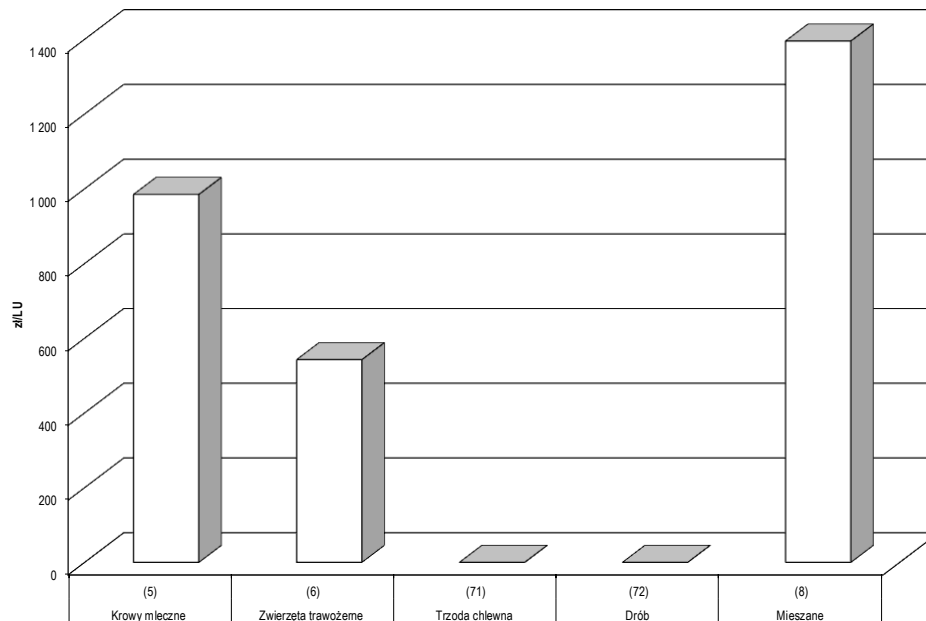
Zróżnicowanie w organizacji produkcji w gospodarstwach nastawionych na uprawy roślinne, jak i kierunek produkcji miały odzwierciedlenie w wartości kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.1-20). W 2015 roku w gospodarstwach z uprawami trwałymi wynosiły one średnio 752 zł/ha, 361 zł w przypadku upraw polowych i 235 zł w gospodarstwach mieszanych.

Wykres 2.1-20   **Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych**

Wartość jednostkowych kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej najwyższa była w gospodarstwach o działalności mieszanej - 1 395 zł/LU. W gospodarstwach, w których przeważał chów zwierząt w systemie wypasowym koszty te były znacznie niższe. Wynosiły 985 zł/LU w typie krowy mleczne i 542 zł/LU w przypadku typu zwierzęta trawożerne (patrz: Wykres 2.1-21).

Wykres 2.1-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych

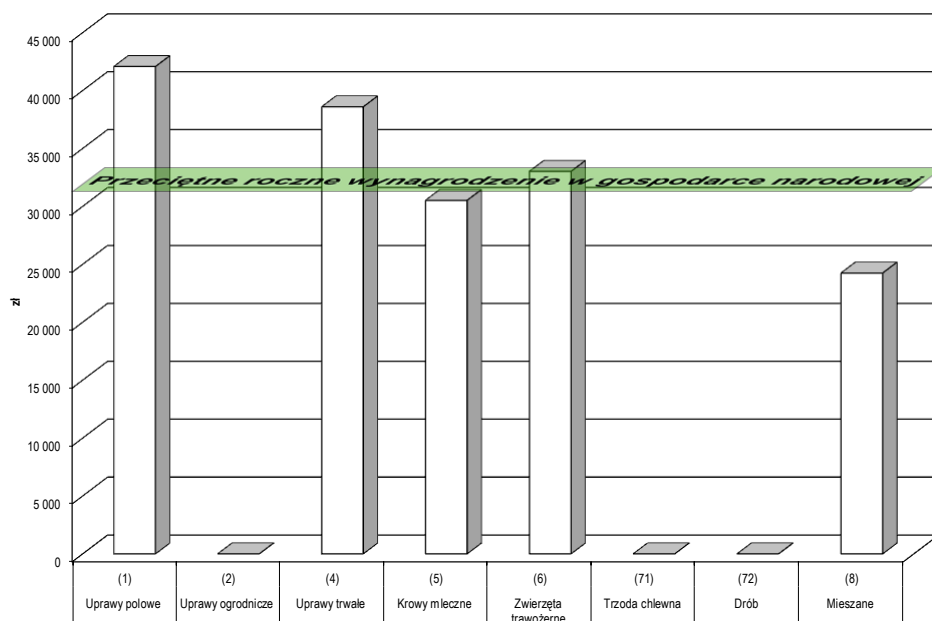

Wykres 2.1-22 przedstawia wartość dodaną netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną ogółem według typów rolniczych. W 2015 roku średnia wartość tego wskaźnika w trzech typach rolniczych była wyższa niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej⁸. Odnosiło się to do gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych i trwałych oraz typu zwierzęta trawożerne. Bliska temu średniemu wynagrodzeniu była też kwota wartości dodanej netto w gospodarstwach z produkcją mleczną. Gospodarstwa z produkcją mieszaną wypracowały wartość dodaną netto na AWU tylko w kwocie 24 tys. zł, co stanowiło 76% wartości średniego rocznego wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej.

⁸ Wartość dodana netto jest nadwyżką stanowiącą opłatę za zaangażowanie czynników wytwórczych bez względu na to kto jest ich właścicielem. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za zaangażowanie do działalności gospodarstwa rolnego czynników wytwórczych stanowiących własność rodziny rolniczej.

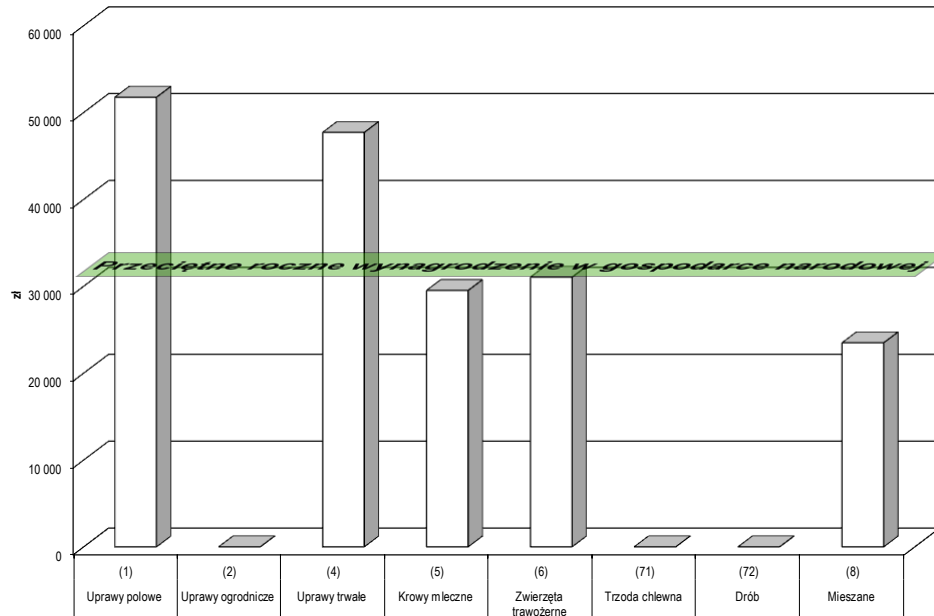
Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej w 2015 roku = 31 960 zł. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

Wykres 2.1-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

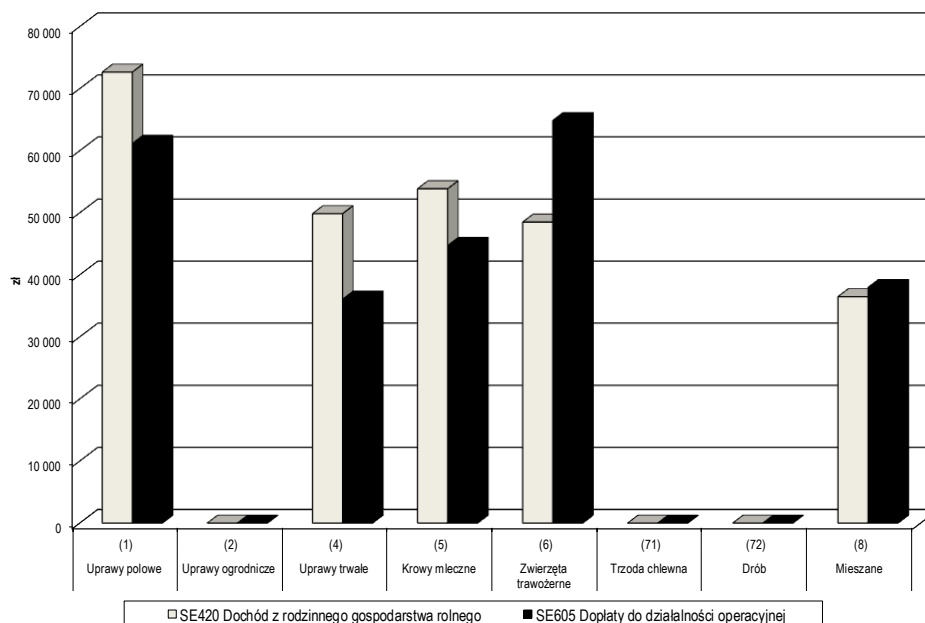
Wykres 2.1-23 przedstawia dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) według typów rolniczych w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną rodziny rolnika (FWU). Zestawienie to uwzględnia tylko dane z tych gospodarstw, w których wystąpiły nakłady pracy nieopłaconej. DzRGR wyższy od średniego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej uzyskały gospodarstwa z uprawami polowymi (51 748 zł) i trwałymi (47 695 zł). Zbliżony wynik do średniego wynagrodzenia netto osiągnęły gospodarstwa z chowem zwierząt trawożernych (31 031 zł). Najniższe dochody uzyskały gospodarstwa z produkcją mieszaną (23 477 zł).

Wykres 2.1-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

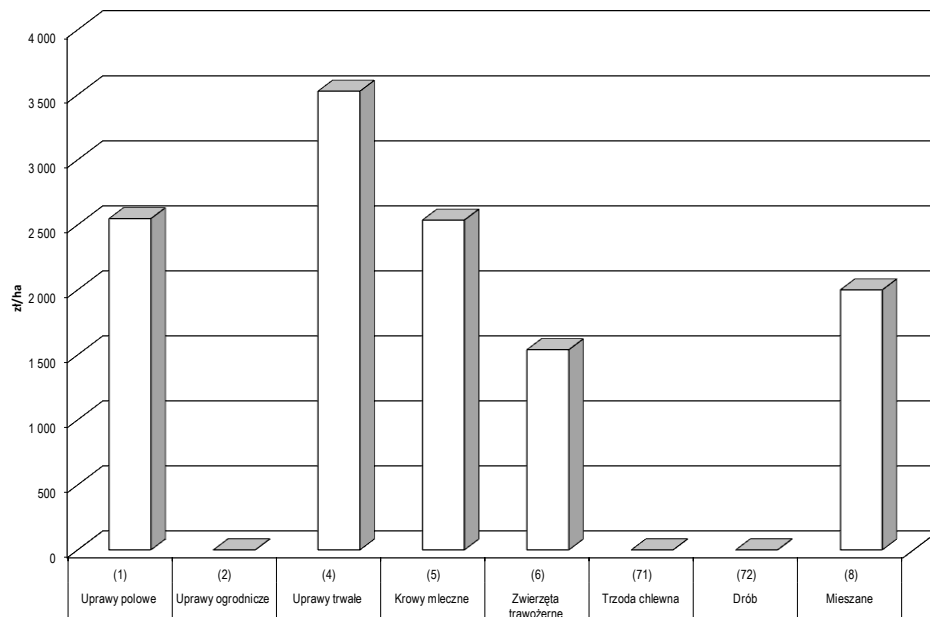
Dochód gospodarstw ekologicznych znajdujących się w próbie Polskiego FADN jest szczególnie uzależniony od wsparcia zewnętrznego. Świadczy o tym udział dopłat w tworzeniu dochodu. W roku 2015 w dwóch typach rolniczych (zwierzęta trawożerne i mieszane) kwoty dopłat były wyższe niż średni poziom DzRGR. Znaczy to, że w tych gospodarstwach wielkość wytworzonej produkcji nie zdołała pokryć poniesionych kosztów i częściowo oplatano je dzięki subsydiom. Choć w pozostałych trzech typach rolniczych uzyskano nadwyżkę produkcji nad kosztami, to dopłaty były istotną częścią DzRGR. W gospodarstwach polowych i mlecznych dochód był tworzony przez dopłaty w 83-84%. Najmniejsze było znaczenie dopłat dla dochodu gospodarstw z uprawami trwałymi – 72% (patrz: Wykres 2.1-24). Przytoczone dane liczbowe dla wszystkich specjalizacji produkcji wskazują na duże uzależnianie produkcji ekologicznej od wsparcia zewnętrznego w gospodarstwach objętych systemem Polski FADN.

Wykres 2.1-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

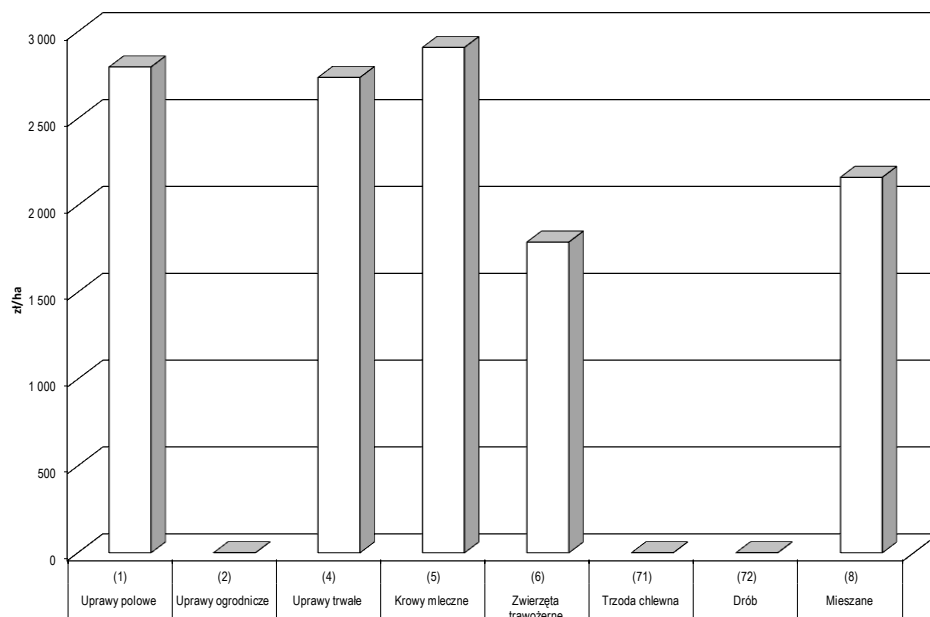

Wartość dodana netto na 1 ha UR (WDN) jest zróżnicowana między typami rolniczymi; podobnie jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR). WDN jest liczona na 1 ha powierzchni użytków rolnych ogółem, a DzRGR na 1 ha powierzchni użytków rolnych własnych. Na ogół dochód na jednostkę użytków rolnych własnych bywa wyższy od wartości dodanej netto, liczonej na 1 ha powierzchni UR ogółem. Im wyższy udział ziemi dodzierżawionej tym większe różnice między tymi dwoma wskaźnikami, ponieważ przychody z tytułu użytkowania obcej ziemi znacznie przewyższają koszty dzierżawy. Wynik tych wskaźników zależy przede wszystkim od poziomu nadwyżki ekonomicznej uzyskanej w gospodarstwie. W roku 2015 jedynie gospodarstwa z uprawami trwałymi uzyskały wartość DzRGR na jednostkę powierzchni użytków rolnych własnych niższą od wartości dodanej netto na 1 ha UR ogółem. W pozostałych typach rolniczych DzRGR na 1 ha UR własnych był wyższy niż WDN na 1 ha UR (patrz: Wykres 2.1-25 i Wykres 2.1-26). Poziom wartości dodanej netto na 1 ha UR wahał się od około 1 500 zł (typ zwierzęta trawożerne) do ponad 3 500 zł (typ uprawy trwałe). DzRGR na 1 ha UR wynosił natomiast od 1 800 zł (zwierzęta trawożerne) do 2 900 zł (krowy mleczne).

Wykres 2.1-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

Wykres 2.1-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

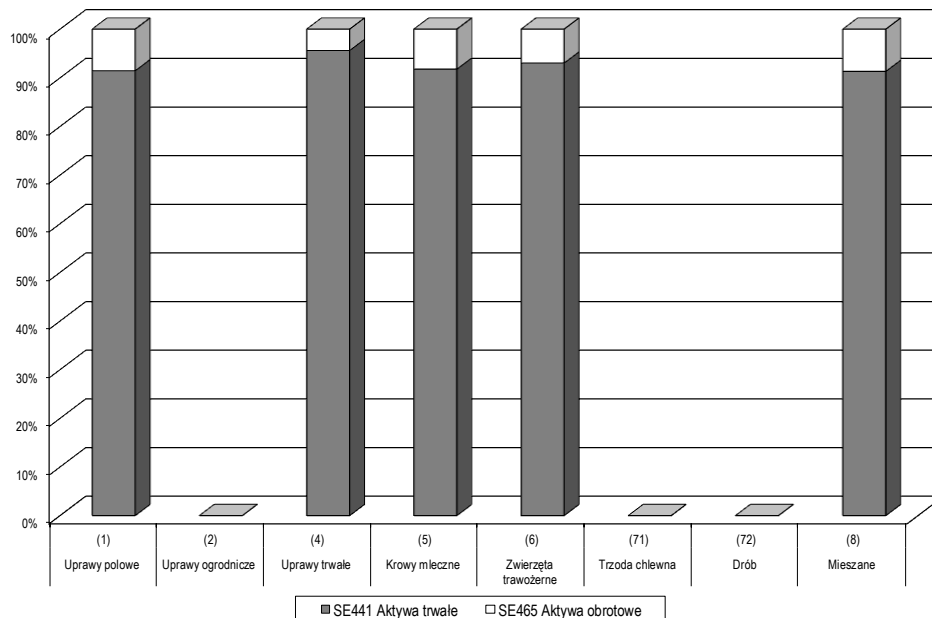

W strukturze aktywów poszczególnych typów rolniczych dominowały aktywa trwałe. Ich udział wynosił w gospodarstwach z uprawami trwałymi najwięcej (95,6%), a w pozostałych typach produkcyjnych 91-93%.

Wysoki udział środków trwałych wynika ze specyfiki urządzenia gospodarstw rolnych, w których istotną rolę odgrywa ziemia, budynki oraz maszyny i środki transportu. Od 2009 roku ziemia w Polskim FADN wyceniana jest na podstawie deklarowanej przez rolnika kwoty,

za którą byłby skłonny kupić własną ziemię. Na skutek tego wartość ziemi wykazywanej w bilansie jest znacznie wyższa, niż w latach wcześniejszych i wpływa na relacje w strukturze aktywów (patrz: Wykres 2.1-27).

Wykres 2.1-27 Struktura aktywów według typów rolniczych

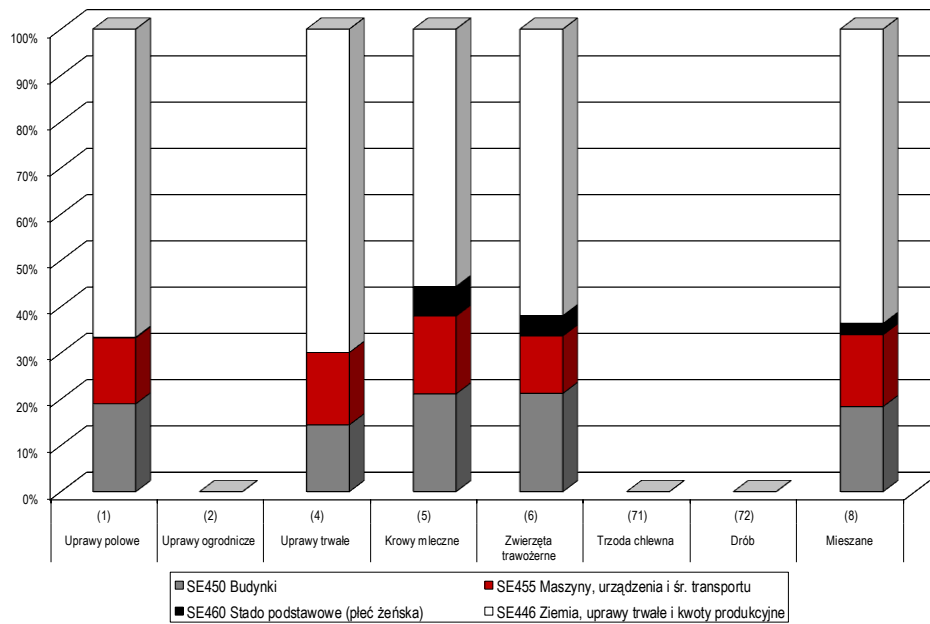

Wymienione czynniki powodują, że ziemia z nasadzonymi uprawami trwałymi i kwotami produkcyjnymi miała największy udział w strukturze aktywów trwałych we wszystkich typach rolniczych (około 56 do 70%), przy czym w najniższym odsetku dotyczyła gospodarstw mlecznych.

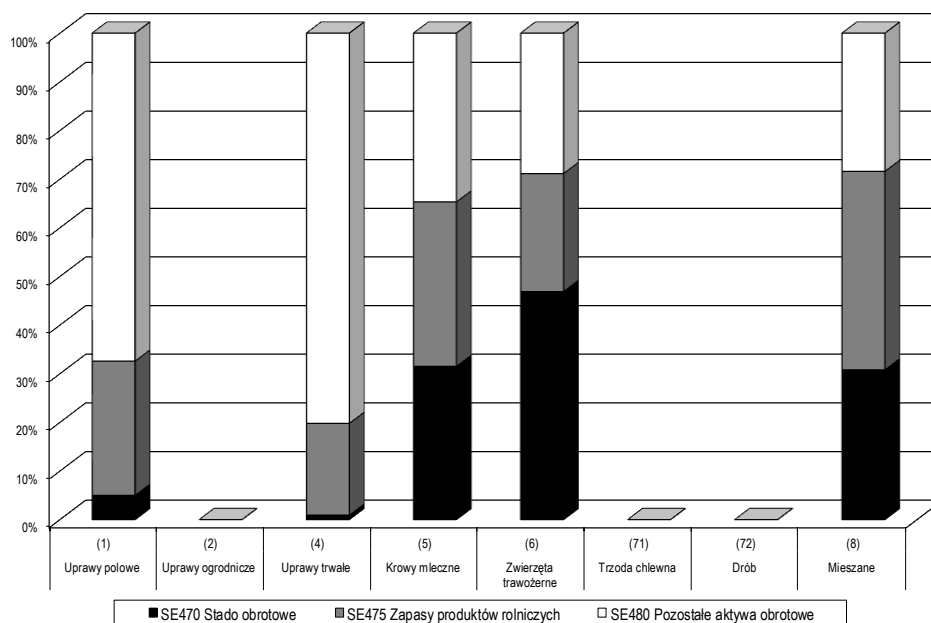
Budynki stanowiły od 14% (uprawy trwałe) do około 21% (krowy mleczne i typ trawożerny) wartości aktywów trwałych. Udział maszyn mieścił się w granicach 12–17%, przy czym najniższy odsetek dotyczył typu zwierzęta trawożerne, a najwyższy krów mlecznych. Elementem aktywów trwałych są też zwierzęta stada podstawowego, które stanowiły w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji zwierzęcej (trawożerne i mleczne) około 4–6%, a w mieszanych 2,4% wartości aktywów trwałych (patrz: Wykres 2.1-28).

Wykres 2.1-28 Struktura aktywów trwałych według typów rolniczych

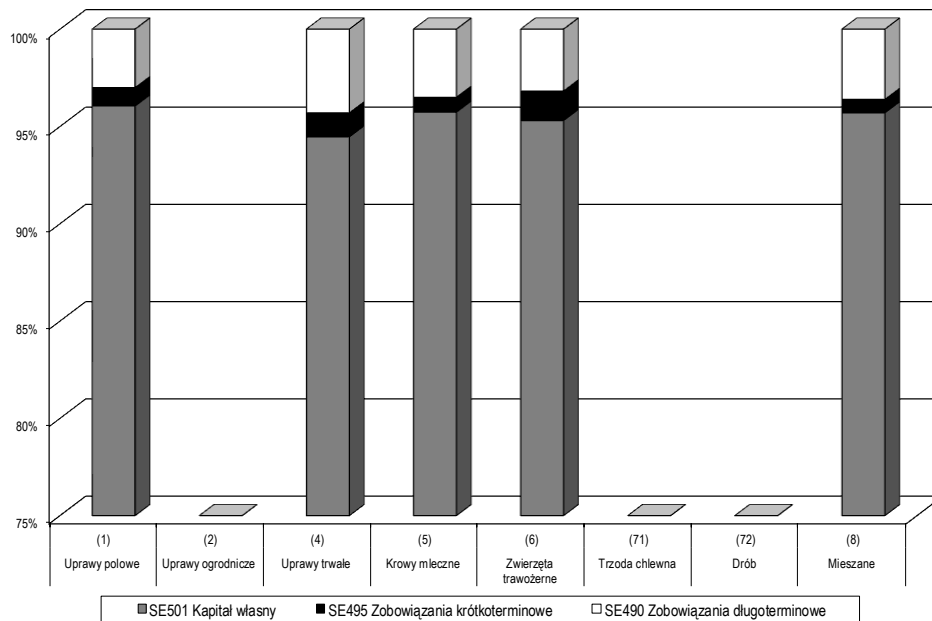
Specyfika produkcji w poszczególnych typach rolniczych miała także decydujący wpływ na strukturę aktywów obrotowych (patrz: Wykres 2.1-29). W gospodarstwach nastawionych na uprawy trwałe 80% stanowiły pozostałe środki obrotowe, które obejmują m.in. należności krótkoterminowe, gotówkę w kasie i na rachunku bankowym. Również w gospodarstwach z uprawami polowymi gros aktywów obrotowych stanowiły pozostałe środki obrotowe (prawie 70%). W gospodarstwach prowadzących chów zwierząt systemem wypasowym z kolei znaczny udział miały zwierzęta stada obrotowego; w typie zwierzęta trawożerne – prawie 47% i 32% w typie krowy mleczne. Również w typie mieszanym zwierzęta stada obrotowego stanowiły około 30%, ale tenże typ wyróżniał na tle pozostałych najwyższy udział zapasów produktów rolniczych – 40,8%. Najmniejsze zapasy były w gospodarstwach z uprawami trwałymi – 18,9% wartości aktywów obrotowych.

Wykres 2.1-29 Struktura aktywów obrotowych według typów rolniczych

Gospodarstwa ekologiczne funkcjonowały głównie w oparciu o kapitał własny, który stanowił 95–96% wartości pasywów ogółem. Gospodarstwa ekologiczne prowadzące rachunkowość w systemie Polski FADN należą w większości do dość słabych ekonomicznie (patrz: Wykres 1.1-1), co utrudnia podejmowanie decyzji o inwestowaniu, a więc i zaciąganiu zobowiązań. Rozważając na temat udziału kapitału własnego i zadłużenia w strukturze pasywów należy mieć na uwadze wysoko wycenianą wartość ziemi. Kształtuje to wysoką wartość aktywów, przez co wysoki jest udział kapitału własnego, a udział zobowiązań niski (patrz: Wykres 2.1-30).

W zobowiązaniach ciążących na gospodarstwach większości typów rolniczych dominowało zadłużenie długoterminowe.

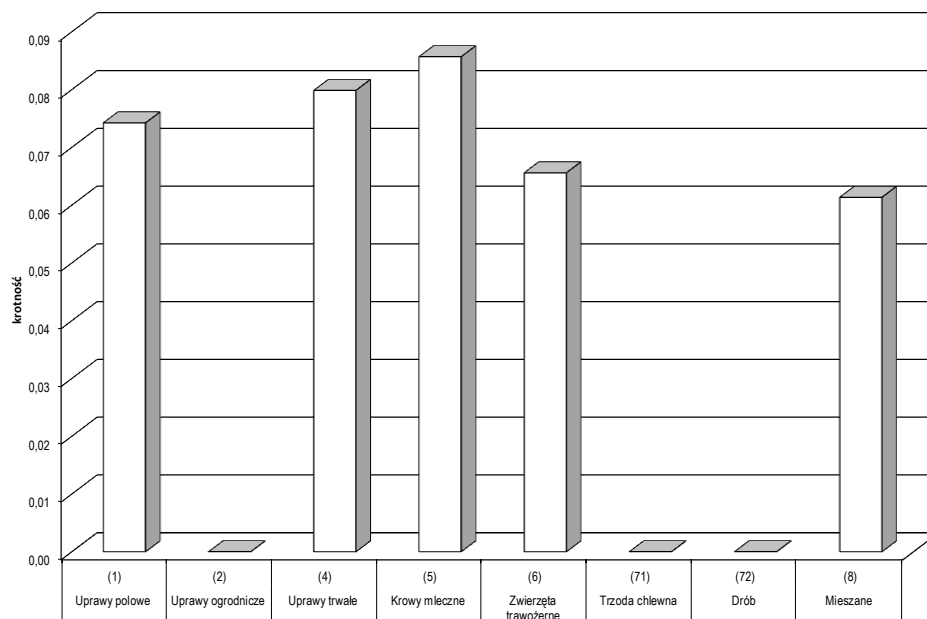
Wykres 2.1-30 Struktura pasywów według typów rolniczych

Przeptywy pieniężne (2)⁹ przedstawiają nadwyżkę finansową, która po sfinansowaniu działalności operacyjnej i inwestycyjnej oraz spłacie zadłużenia, pozostaje do dyspozycji właścicieli gospodarstwa. Poza przeznaczeniem na cele prywatne służy gromadzeniu środków pieniężnych niezbędnych do sfinansowania w przyszłości inwestycji odtworzeniowych i rozwojowych gospodarstwa rolnego (patrz: Wykres 2.1-31). Przeptywy pieniężne oznaczają więc tempo zwrotu środków pieniężnych – im szybsze tym większa jest efektywność. Najwyższym poziomem zwrotu w roku 2015 charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji mleka i uprawach trwałych, najniższym zaś gospodarstwa z produkcją mieszaną.

⁹ Przeptyw pieniężny (2) (SE530) - ukazuje zdolność gospodarstwa rolnego do samofinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności. Przeptyw pieniężny (2) obliczany jest w następujący sposób: Przeptyw pieniężny (1) + sprzedaż środków trwałych - zakupy i inwestycje w środkach trwałych + stan zobowiązań na koniec roku - stan zobowiązań na początek roku.

Wykres 2.1-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych

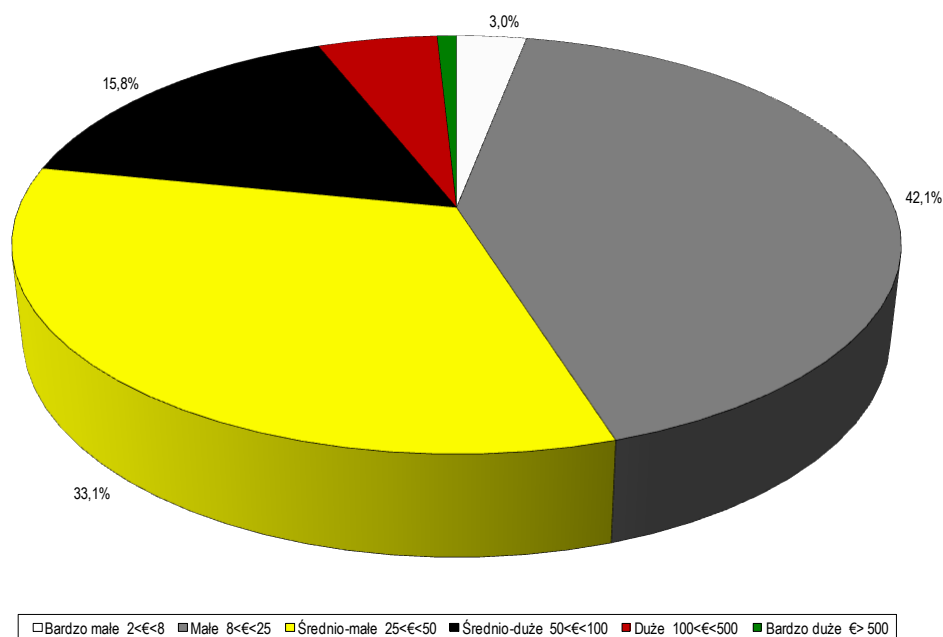
2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej

2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

Certyfikowane gospodarstwa ekologiczne prowadzące rachunkowość w Polskim FADN posiadały w większości wielkość ekonomiczną nie przekraczającą 50 tys. euro Standardowej Produkcji (SO). Spośród 303 gospodarstw tylko 23 posiadało rozmiar ekonomiczny większy od 50 tys. euro SO. Z tej liczby 18 gospodarstw lokowało się w klasie średnio-duże (od 50 do 100 tys. euro SO), 4 w klasie duże (od 100 do 500 tys. euro SO) oraz 1 w klasie bardzo duże (powyżej 500 tys. euro SO). Wyniki gospodarstw dużych i bardzo dużych ze względu na liczebność mniejszą niż 15 nie są publikowane. W związku z tym podano wyniki czterech klas wielkości ekonomicznej, zdefiniowanych jako bardzo małe, małe, średnio-małe i średnio-duże.

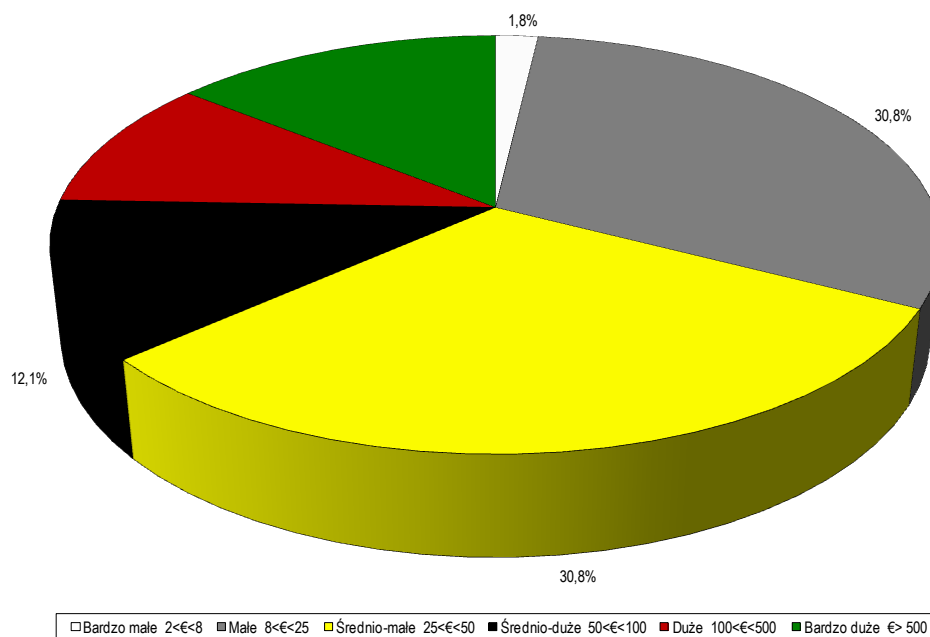
Biorąc pod uwagę zasoby ziemi rolnej użytkowanej przez gospodarstwa z poszczególnych klas wielkości ekonomicznej najbardziej istotną grupą w zestawieniu były gospodarstwa małe (od 8 do 25 tys. euro SO), które zajmowały 42,1% użytków rolnych znajdujących się w użytkowaniu 303 ekologicznych gospodarstw rolnych (patrz: Wykres 2.2-1). W tej klasie wielkości ekonomicznej dominowały gospodarstwa czterech typów rolniczych (mieszane, uprawy polowe, krowy mleczne oraz specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych) (porównaj Wykres 1.1-1). Znaczący był również udział gospodarstw średnio-małych, które gospodarowały na 33,1% powierzchni użytków rolnych. Tylko 3% ziemi było udziałem gospodarstw bardzo małych o wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO.

Wykres 2.2-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

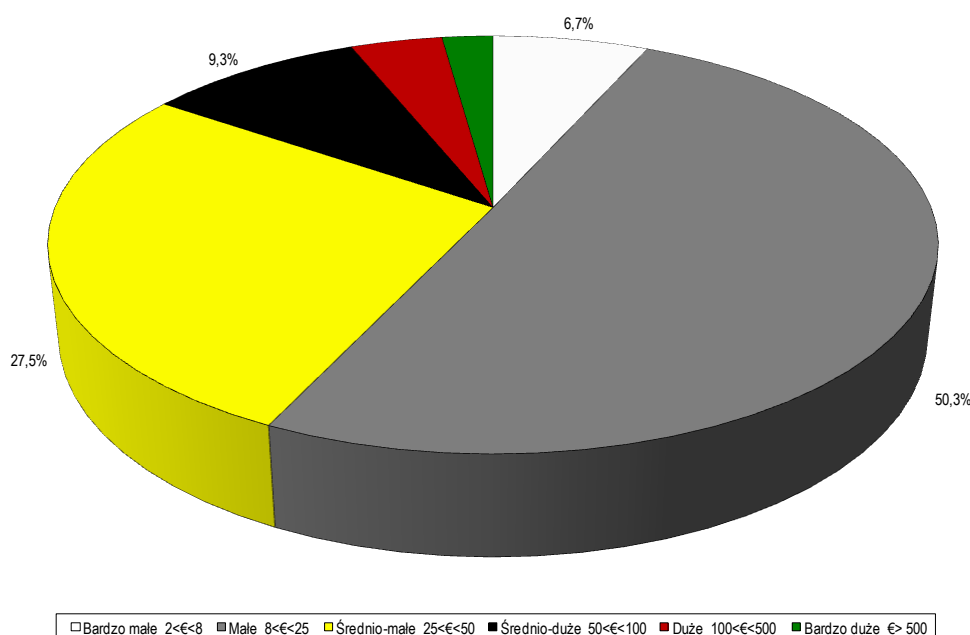

Jak wynika z danych pogłowie zwierząt skoncentrowane było w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 8 do 50 tys. euro SO, stanowiąc przy tym 62% pogłowia wszystkich gospodarstw ekologicznych (patrz: Wykres 2.2-2). W gospodarstwach reprezentujących klasę wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO (małe) znajdowało się najmniej zwierząt (1,8% pogłowia).

Wykres 2.2-2 Pogłowie zwierząt w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)

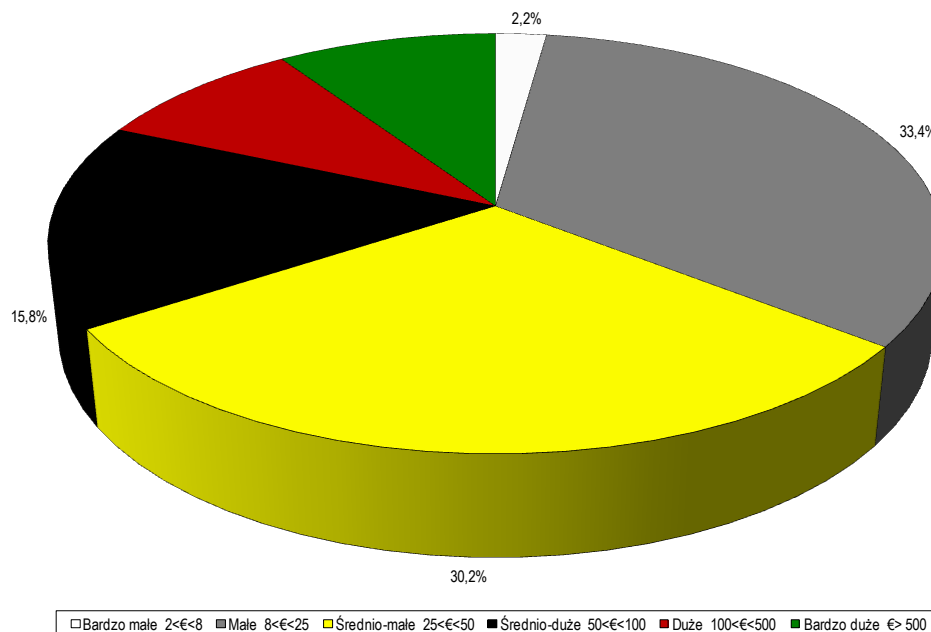
Wykres 2.2-3 Nakłady pracy w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)

Nakłady pracy w 2015 roku skoncentrowane były w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro SO. Te małe pod względem ekonomicznym gospodarstwa, najliczniej reprezentowane w Polskim FADN w 2015 roku (stanowiły 59% zbioru wszystkich gospodarstw ekologicznych) skupiły 50,3% jednostek AWU. Wysoki był również udział nakładów pracy w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 25 do 50 tys. euro SO (27,5%) (patrz: Wykres 2.2-3).

W próbie Polskiego FADN w 2015 roku na 100% Standardowej Produkcji wytworzonej przez 6 grup gospodarstw 33,4% przypadła na gospodarstwa o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro SO. Kolejne 30,2% wartości SO wytworzyły gospodarstwa średnio-małe o wielkości ekonomicznej od 25 do 50 tys. SO. Najmniejsze ekonomicznie gospodarstwa (bardzo małe) wytworzyły tylko 2,2% wartości SO (patrz: Wykres 2.2-4).

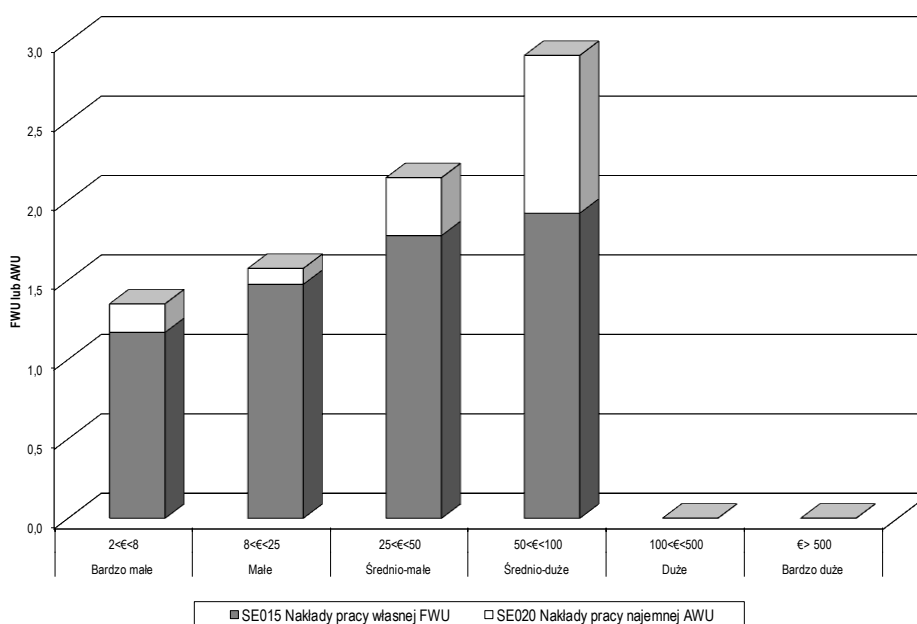
Wykres 2.2-4 Wartość Standardowej Produkcji w gospodarstwach ekologicznych Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej

2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

W gospodarstwach sklasyfikowanych według wielkości ekonomicznej poziom nakładów pracy wzrastał wraz ze wzrostem klasy ekonomicznej – od 1,4 do 3 AWU. Swą działalność gospodarstwa prowadziły głównie w oparciu o własną siłę roboczą. Nakłady pracy najemnej stanowiły od 6% (gospodarstwa małe) do 34% (gospodarstwa średnio-duże) wielkości nakładów ogółem (patrz: Wykres 2.2-5).

Wykres 2.2-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

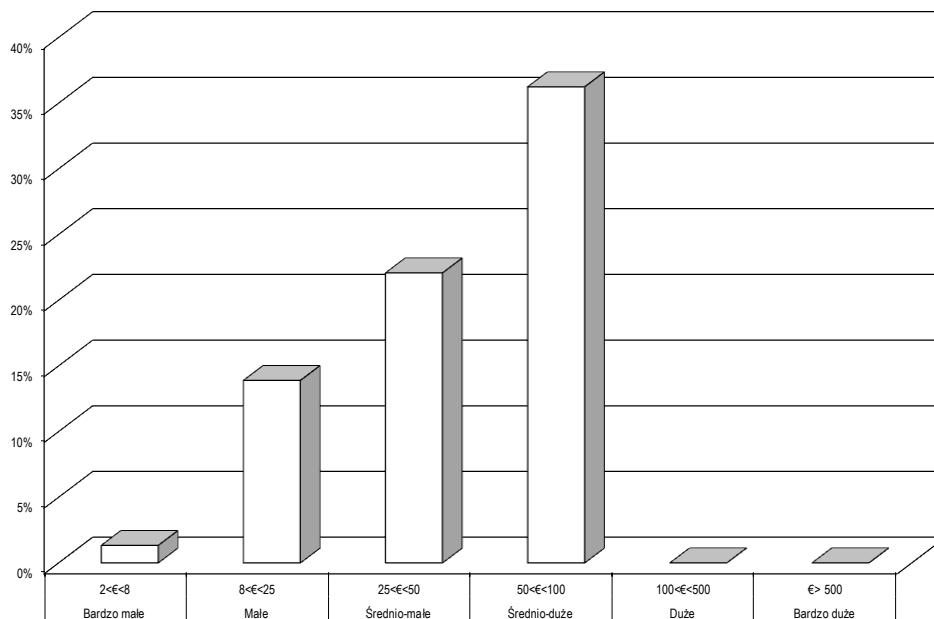

W gospodarstwach ekologicznych wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej powiększała się ich średnia powierzchnia użytków rolnych. Ta sama prawidłowość dotyczyła ziemi dodzierżawianej¹⁰. Jej udział w użytkach rolnych, zaprezentowany na Wykres 2.2-6 zmieniał się w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa z 1% w gospodarstwach bardzo małych (do 8 tys. euro SO) do 36% w grupie gospodarstw średnio-dużych (od 50 do 100 tys. euro SO). Z analizy własnościowej użytków rolnych wynika, że we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej w strukturze użytków rolnych dominowały grunty własne.

¹⁰ Patrz: przypis 1 na str. 7.

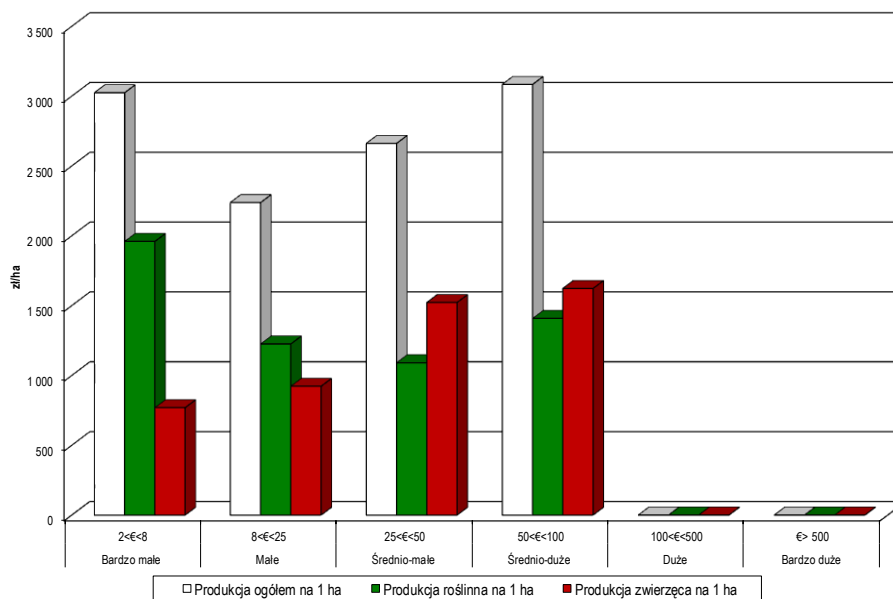

Wykres 2.2-6   **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej**

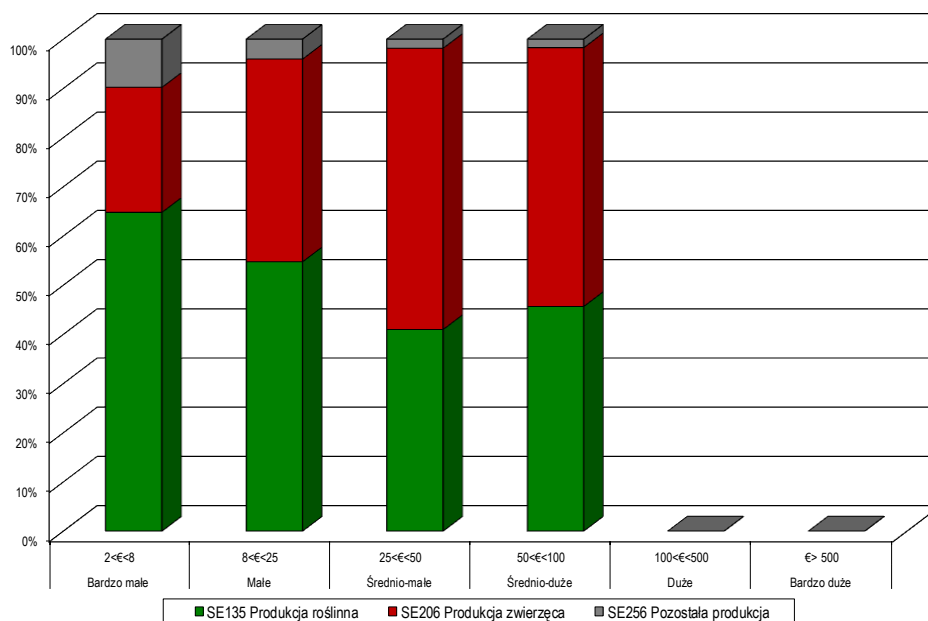
Najwyższą produktywność ziemi mierzoną wartością produkcji ogółem na 1 ha użytków rolnych uzyskały gospodarstwa średnio-duże (od 50 do 100 tys. euro SO) i wyniosła ona 3 083 zł/ha (patrz: Wykres 2.2-7). Gospodarstwa te osiągnęły również najwyższą wartość produkcji zwierzęcej na 1 ha; na poziomie 1 622 zł i była ona ponad 2-krotnie wyższa od wytworzonej przez gospodarstwa o wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO (769 zł). Z kolei najwyższą wartość produkcji roślinnej na 1 ha UR zanotowano w gospodarstwach bardzo małych (1 959 zł), a najniższą w gospodarstwach średnio-małych (1 091 zł).

Wykres 2.2-7 Produkcja w zł na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W klasach wielkości ekonomicznej od 2 do 25 tys. euro SO udział produkcji roślinnej był wyższy niż produkcji zwierzęcej. W gospodarstwach (od 25 tys. euro SO) udział produkcji zwierzęcej w produkcji ogółem przekraczał 50% (patrz: Wykres 2.2-8). Produkcja pozostała stanowiła maksymalnie 10% wartości produkcji ogółem (gospodarstwa bardzo małe) i ze wzrostem wielkości ekonomicznej jej udział malał.

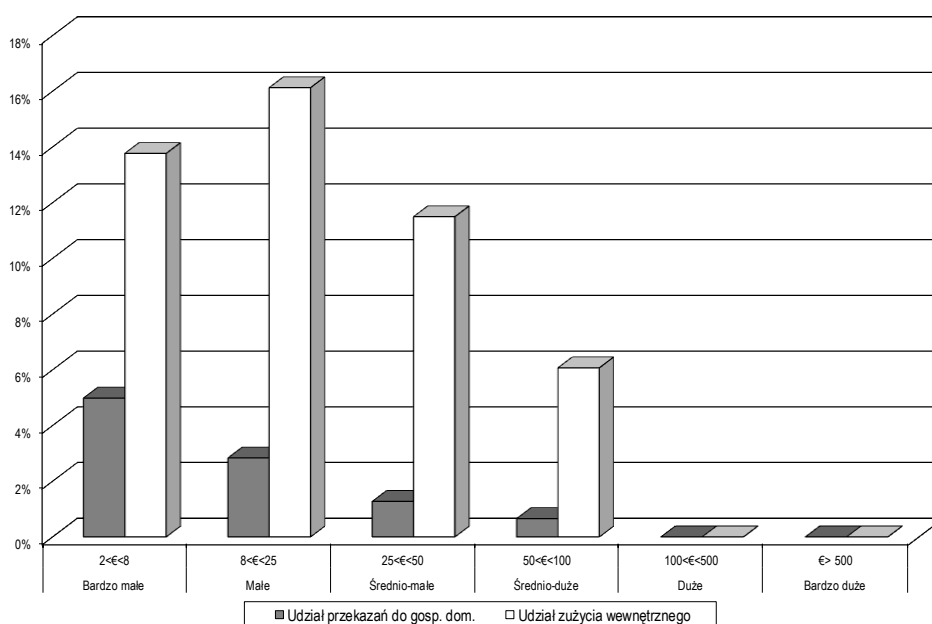
Wykres 2.2-8 Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

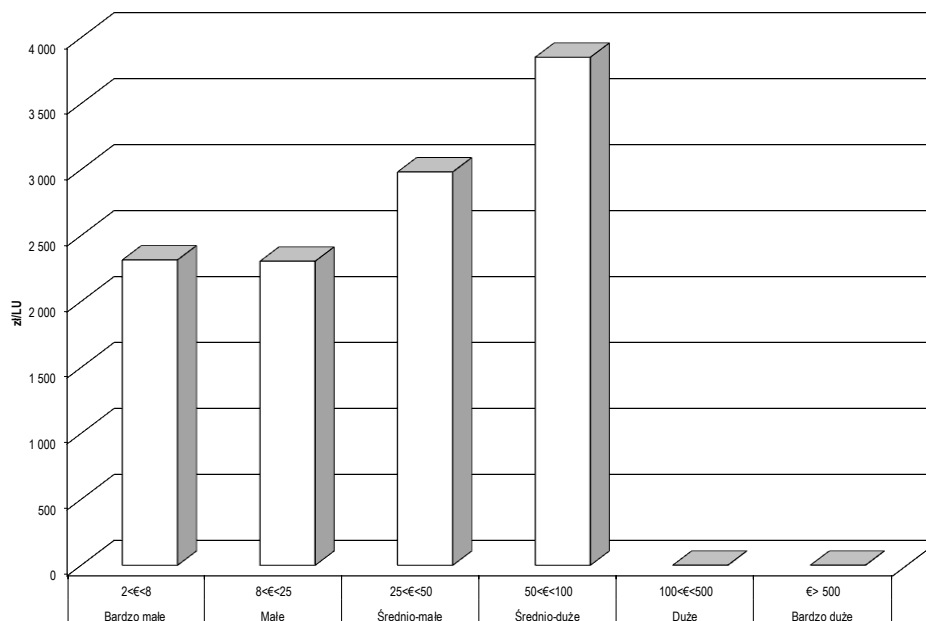
Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej malał również udział wartości przekazania produktów i usług do gospodarstwa domowego w strukturze produkcji (patrz: Wykres 2.2-9). Najwięcej (5%) produkcji zużywano na potrzeby prywatne w gospodarstwach bardzo małych.

W największym stopniu zużywano produkty własne na siew i paszę w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro SO, w których w obrocie wewnętrznym wykorzystano 16% wytworzonej produkcji. W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO i od 25 do 50 tys. euro SO udział zużycia produktów własnych w produkcji ogółem był na zbliżonym poziomie i wyniósł od 11 do 14% .

Wykres 2.2-9   Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

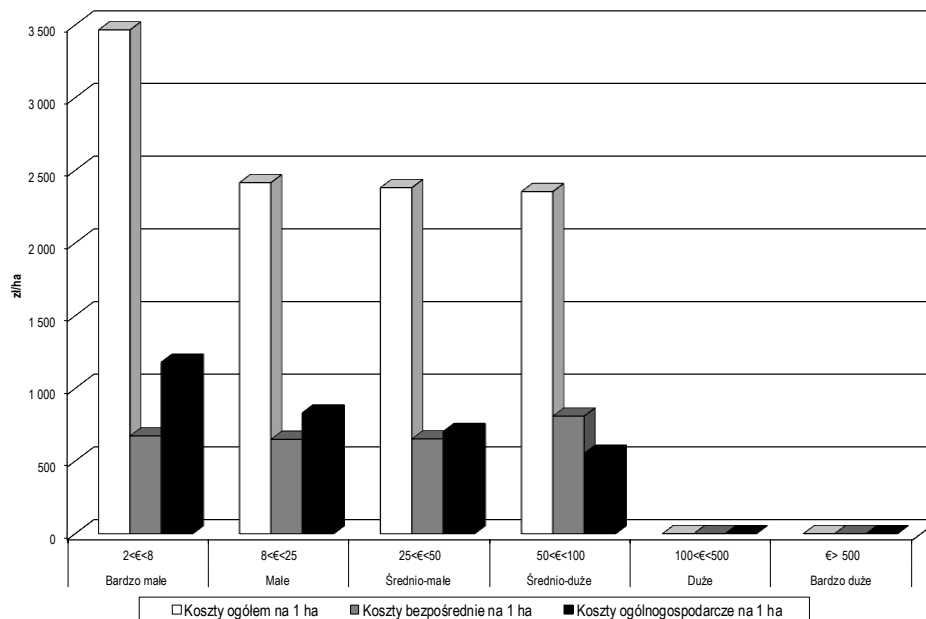
Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw rosła wartość produkcji zwierzęcej na 1 LU, osiągając w przypadku gospodarstw bardzo dużych poziom najwyższy (3 851 zł). W gospodarstwach tych produktywność zwierząt była prawie 2-krotnie wyższa niż w gospodarstwach bardzo małych (od 2 tys. do 8 tys. euro SO). Gospodarstwa bardzo małe uzyskały jednak nieznacznie wyższą wartość produkcji niż gospodarstwa małe (patrz: Wykres 2.2-10).

Wykres 2.2-10 Produkcja zwierzęca w zł na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

Intensywność produkcji określana na podstawie poniesionych kosztów ogółem na 1 ha użytków rolnych wahała się od 2 354 zł/ha w gospodarstwach średnio-dużych do 3 466 zł/ha w gospodarstwach bardzo małych (patrz: Wykres 2.2-11). W przypadku analizowanego zbioru gospodarstw poziom kosztów ogólnogospodarczych, podobnie jak kosztów ogółem ponoszonych na 1 ha użytków rolnych zmniejszał się wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej.

Najwyższe koszty bezpośrednie na 1 ha UR poniesiono w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 50 do 100 tys. euro SO i wyniosły one 809 zł/ha, natomiast najniższą wartość wspomnianych kosztów zaobserwowano w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro SO i wyniosły 650 zł/ha.

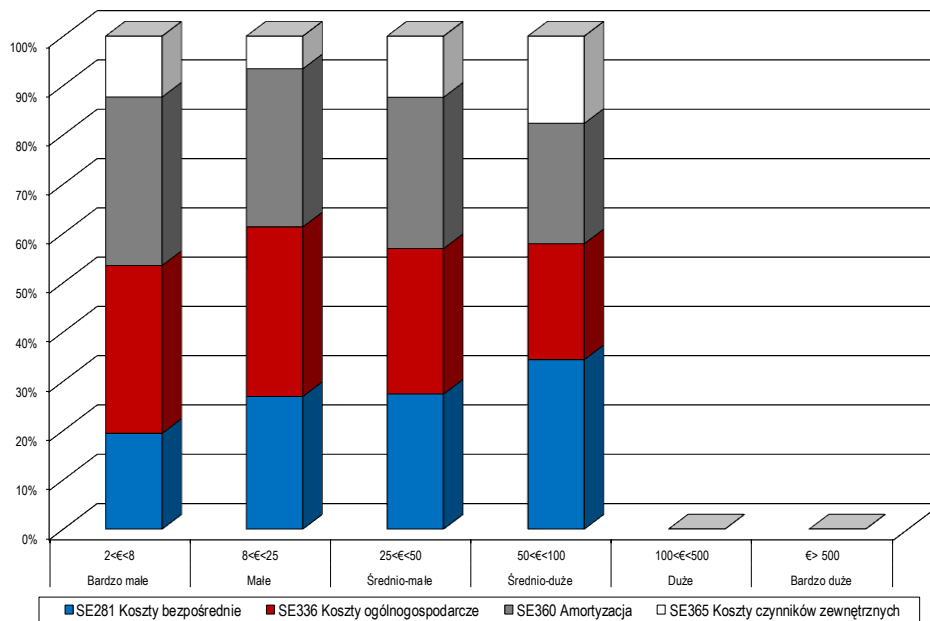
Wykres 2.2-11 Koszty produkcji w zł na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem gospodarstw zwiększał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (z 19 do 34%) (patrz: Wykres 2.2-12). Z kolei udział kosztów ogólnogospodarczych był najwyższy w gospodarstwach bardzo małych i małych (po 34%) i obniżał się, osiągając poziom 24% w gospodarstwach średnio-dużych. Przewaga udziału tej grupy kosztów nad kosztami bezpośrednimi we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej, z wyjątkiem gospodarstw średnio-dużych, może wynikać z faktu, że korzystano w większym stopniu z własnych środków plonotwórczych, głównie nawozów naturalnych, które w FADN nie są rejestrowane.

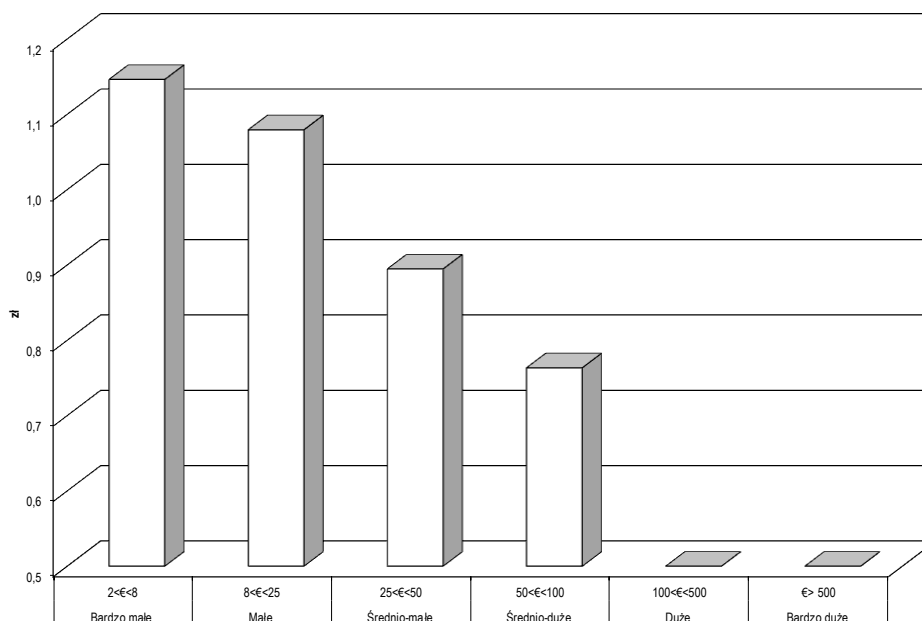
W przypadku amortyzacji zaobserwowano, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej jej udział w kosztach ogółem malał. Wzrastał natomiast udział kosztów czynników zewnętrznych, osiągając poziom 18% w gospodarstwach średnio-dużych. W gospodarstwach małych udział kosztów czynników zewnętrznych był niższy niż w gospodarstwach bardzo małych.

Wykres 2.2-12 Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

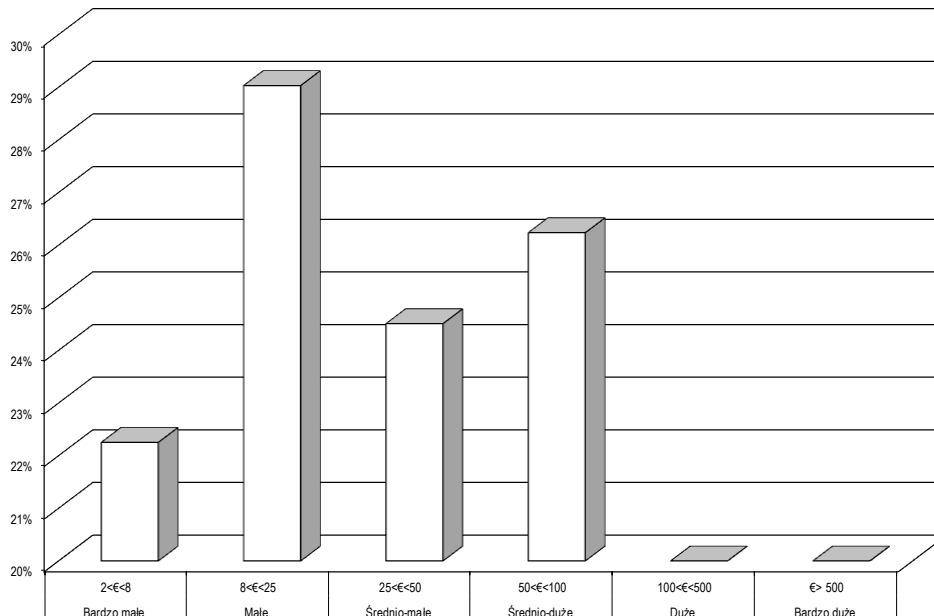
Efektywność produkcji mierzona stosunkiem kosztów ogółem do wytworzonej produkcji ogółem była najniższa w gospodarstwach bardzo małych, w których na wytworzenie 1 zł wartości produkcji poniesiono 1,15 zł kosztów (patrz: Wykres 2.2-13). Spośród badanych grup najbardziej efektywne okazały się gospodarstwa średnio-duże, w których koszt wytworzenia 1 zł produkcji wyniósł 0,76 zł.

Wykres 2.2-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

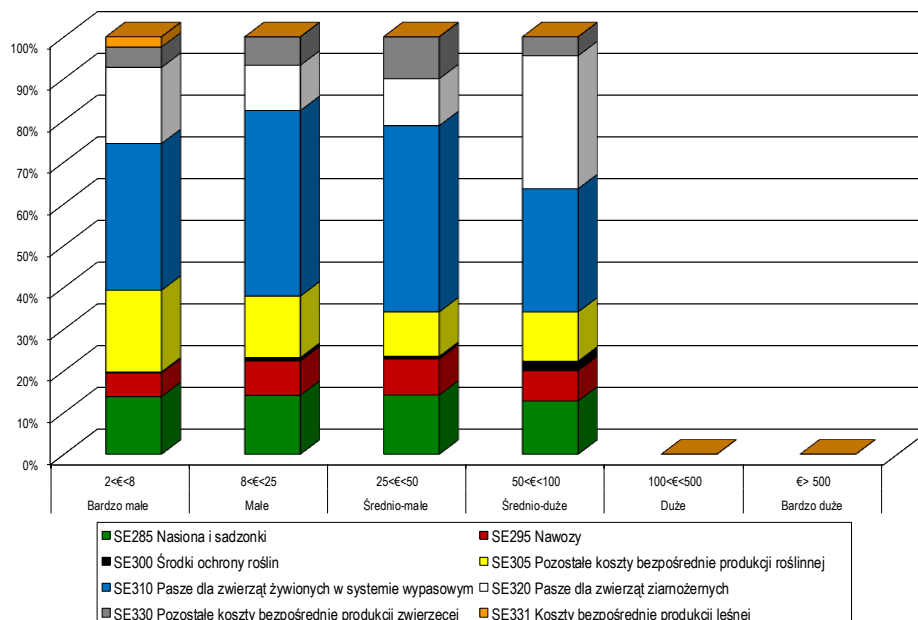

Relacja kosztów bezpośrednich do wartości produkcji ogółem kształtowała się od 22% w gospodarstwach bardzo-małych (od 2 do 8 tys. euro SO) do 29% w klasie gospodarstw małych (od 8 do 25 tys. euro SO) (patrz: Wykres 2.2-14).

Wykres 2.2-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Wykres 2.2-15 Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej

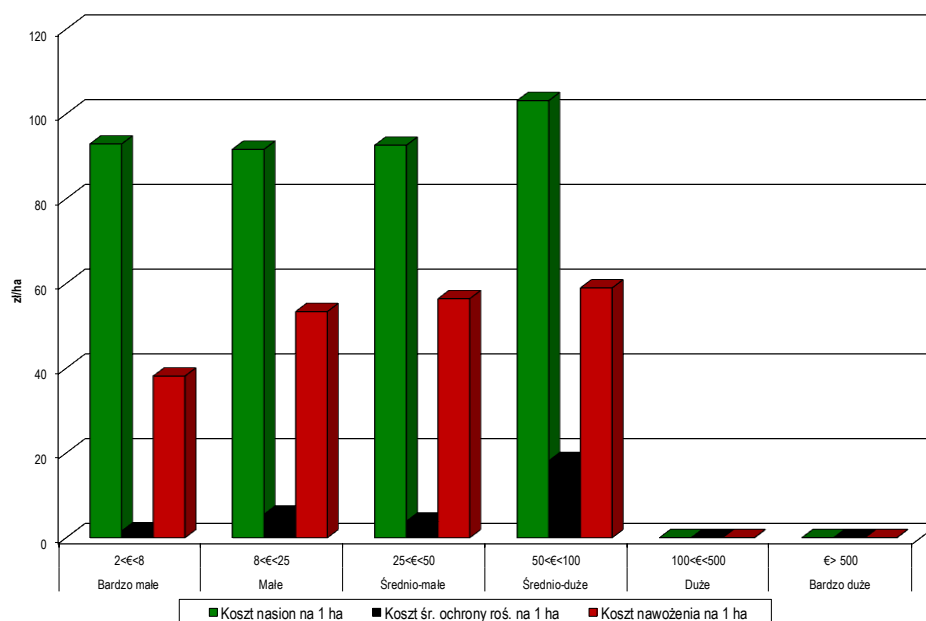

Podstawowym składnikiem kosztów bezpośrednich wszystkich klas wielkości ekonomicznej był koszt pasz dla zwierząt chowanych w gospodarstwie (patrz: Wykres 2.2-15). Łącznie dla zwierząt trawożernych i ziarnożernych wynosił on od 53% (gospodarstwa bardzo małe)

do 61% (gospodarstwa średnio-dużych). Wszystkie grupy gospodarstw charakteryzował dość podobny udział kosztu nasion i sadzonek (12-14%) w poszczególnych grupach gospodarstw. Udział kosztu środków ochrony roślin wzrastał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej stanowiąc 2,3% kosztów bezpośrednich w gospodarstwach średnio-dużych (wyjątek gospodarstwa średnio-małe. Natomiast w przypadku kosztów nawozów najwyższy udział zanotowano w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 25 do 50 tys. euro SO.

Najwyższe koszty nawożenia na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych poniosły w 2015 r. gospodarstwa średnio-duże i była to kwota 59 zł/ha UR (patrz: Wykres 2.2-16). Koszt środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 użytków rolnych rósł wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej, z 2 zł/ha w gospodarstwach bardzo małych do 18 zł/ha w gospodarstwach średnio-dużych (wyjątek gospodarstwa średnio-małe). W gospodarstwach w klasie wielkości ekonomicznej od 50 do 100 tys. euro SO wystąpił również najwyższy koszt nasion i sadzonek (103 zł/ha).

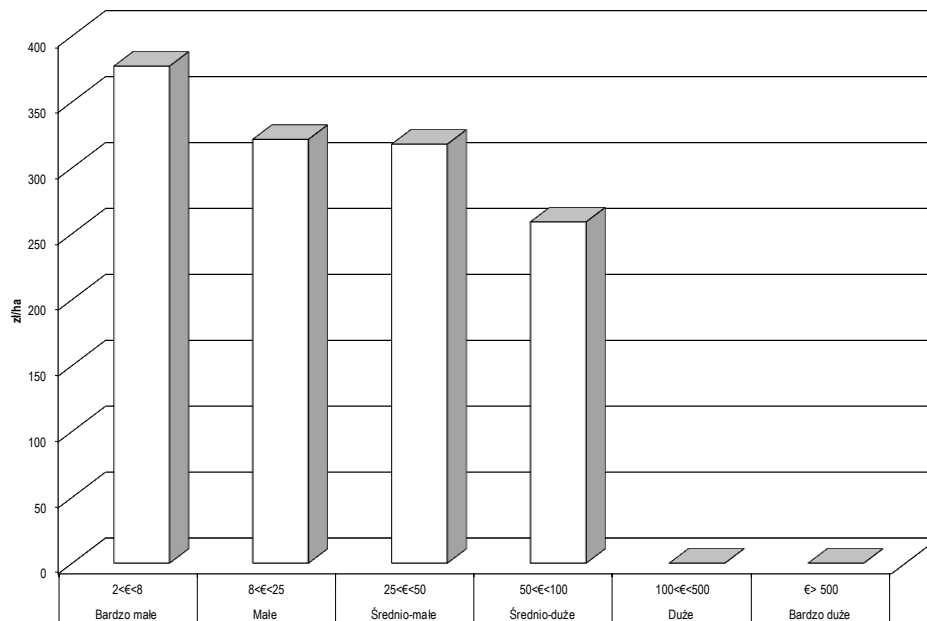
Wykres 2.2-16 Koszty nawożenia, środków ochrony roślin i nasion na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Z wielkością ekonomiczną bardzo wyraźnie związane były koszty energii i paliw ponoszone na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-17). W tym przypadku obserwowany był spadek kosztów wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. Poziom tych kosztów w gospodarstwach bardzo małych był 1,5-krotnie wyższy niż w gospodarstwach średnio-dużych.

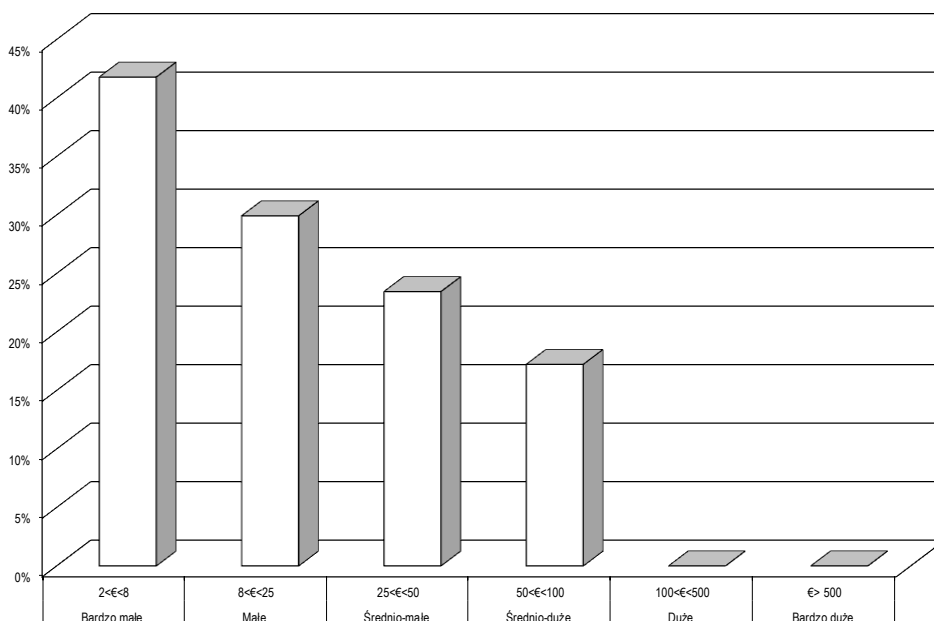

Wykres 2.2-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wykazywał tendencję malejącą wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej gospodarstwa. W grupie gospodarstw bardzo małych zanotowano najwyższy udział amortyzacji w wartości dodanej brutto i wyniósł on 42%, a następnie zmalał do 17% w gospodarstwach średnio-dużych (od 50 tys. do 100 tys. euro SO) (patrz: Wykres 2.2-18).

Wykres 2.2-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej

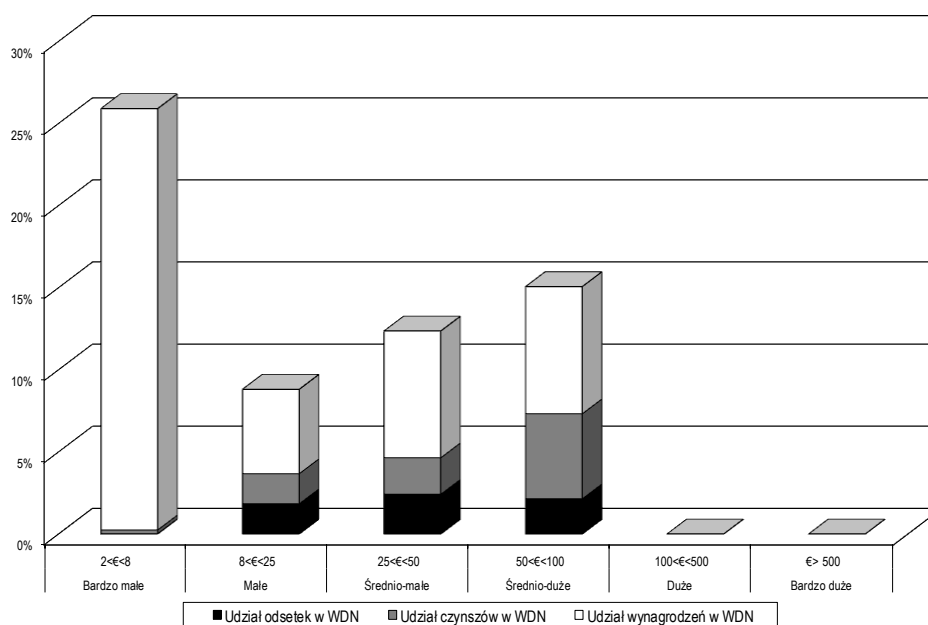

Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto informuje jaka jej część potrzebna była na pokrycie tego rodzaju kosztów¹¹.

W przypadku analizowanych gospodarstw ekologicznych najwyższy udział zaangażowania obcych czynników wytwórczych (pracy, ziemi i kapitału) w działalności gospodarstw w stosunku do wartości dodanej netto wystąpił w gospodarstwach bardzo małych (26%); w pozostałych klasach wielkości ekonomicznej koszt ten wahał się od 9 do 15%. W analizowanych grupach gospodarstw najbardziej obciążającym składnikiem kosztów czynników zewnętrznych był koszt pracy najemnej (patrz: Wykres 2.2-19). Warto zaznaczyć, że w gospodarstwach bardzo małych średnia stawka płacona za godzinę pracy najemnej była najwyższa i wynosiła 9,9 zł, najniższa stawka wynosiła 7,4 zł i płacono ją w gospodarstwach średnio-dużych.

Udział kosztu czynszu dzierżawnego za ziemię w kosztach czynników zewnętrznych wzrastał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw, co wynikało ze wzrostu dodziawrzawianej powierzchni ziemi.

Wykres 2.2-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej

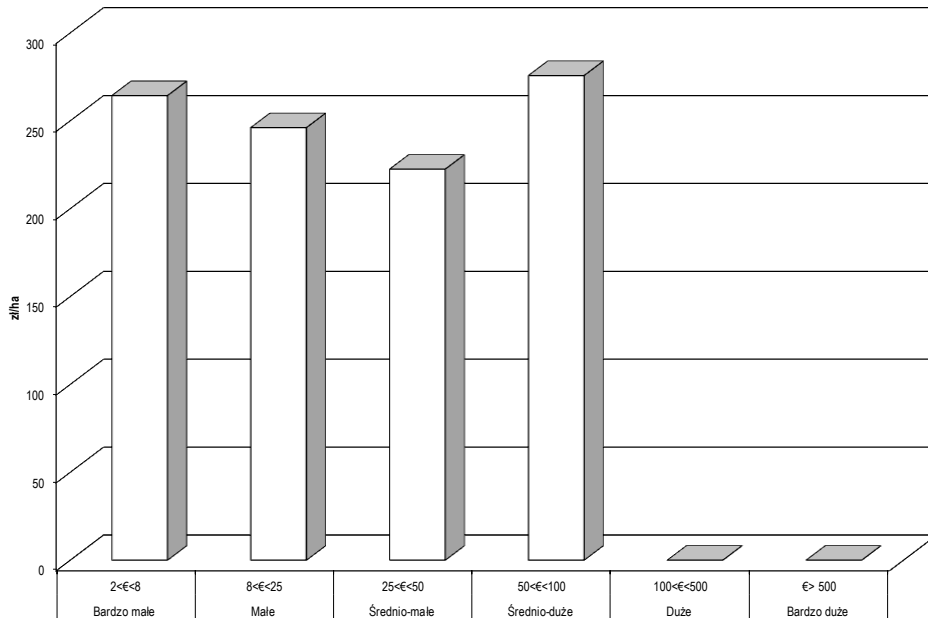

Kosztocłonność produkcji roślinnej w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstw charakteryzują koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-20). W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro SO wartość kosztów bezpośrednich na 1 ha spadała wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 50 do 100 tys. euro SO wartość poniesionych kosztów

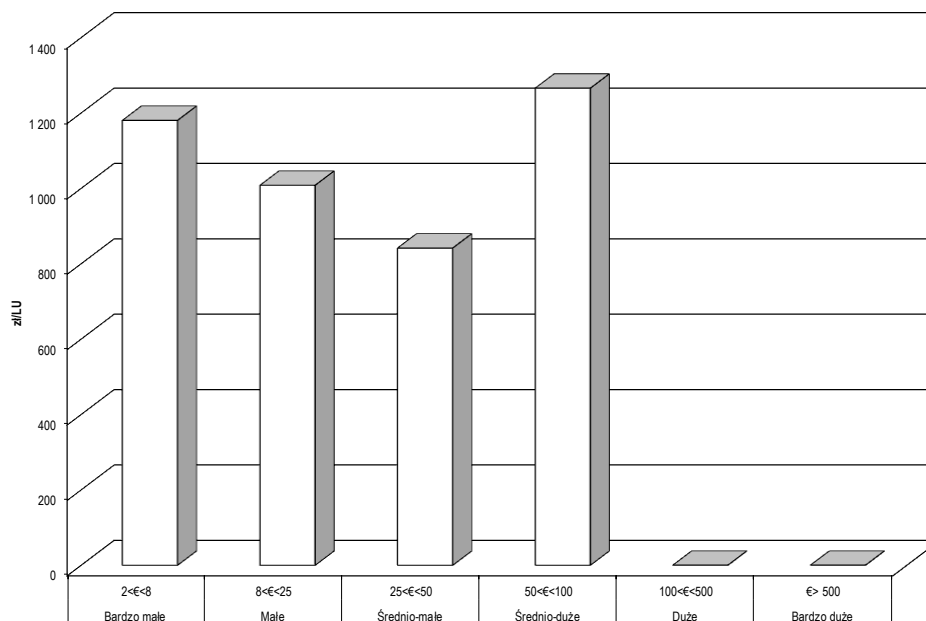
¹¹ Koszty czynników zewnętrznych obejmują: wynagrodzenia, czynsze i odsetki.

bezpośrednich produkcji roślinnej była najwyższa (276 zł) i o 54 zł/ha wyższa od poniesionych przez gospodarstwa średnio-małe.

Wykres 2.2-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej

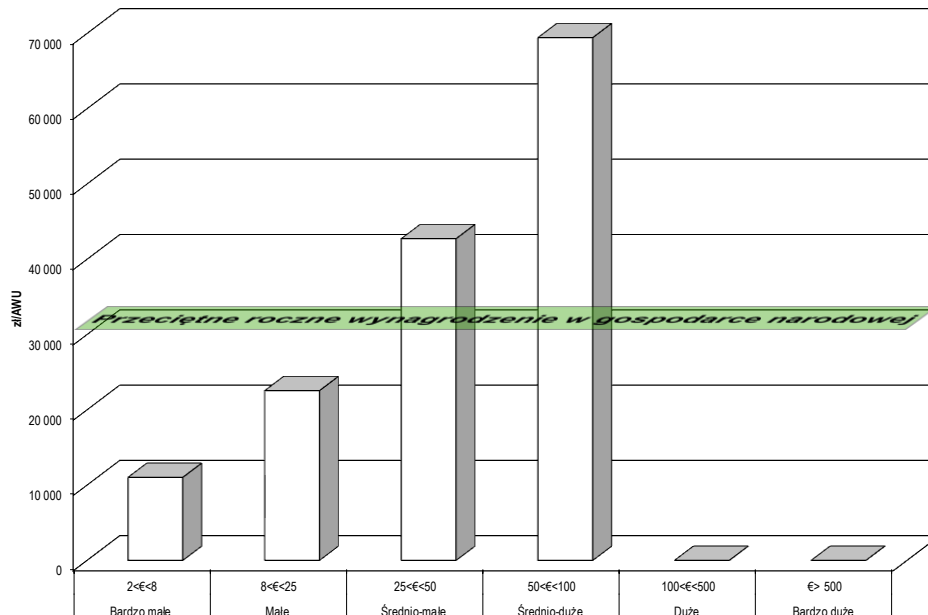
Podobnie jak w przypadku kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej na 1 ha UR najwyższe koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU, poniesiono w gospodarstwach średnio-dużych (1 266 zł/LU). W gospodarstwach średnio-małych były one niższe o 424 zł i jednocześnie najniższe spośród czterech opisywanych klas wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 2.2-21).

Wykres 2.2-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

W wartości dodanej netto wypracowanej w gospodarstwach osób fizycznych na osobę pełnozatrudnioną (AWU) występowały zasadnicze różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Granicą było w tym przypadku 25 tys. euro SO. Gospodarstwa o wielkości ekonomicznej przekraczającej ten próg uzyskały wartość dodaną netto na osobę pełnozatrudnioną przewyższającą przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej które wynosiło 31 960 zł¹², podczas gdy gospodarstwa w klasach wielkości ekonomicznej poniżej 25 tys. euro SO osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki. W gospodarstwach średnio-dużych osiągnięto na osobę pełnozatrudnioną 69 433 zł wartości dodanej netto, to jest 6,3-krotnie więcej niż w gospodarstwach bardzo małych (patrz: Wykres 2.2-22).

¹² Patrz: przypis 8, na str. 26.

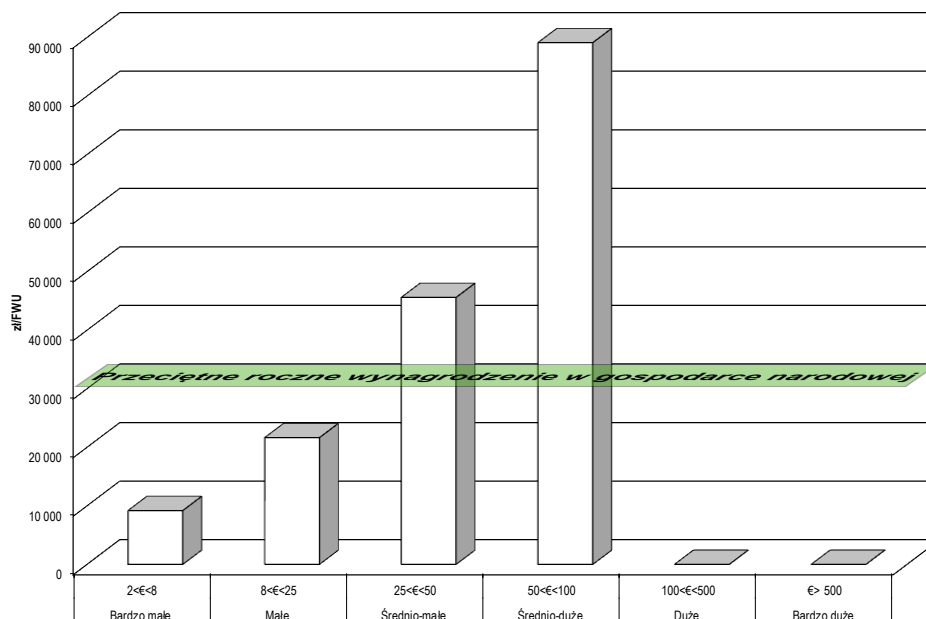
Wykres 2.2-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) stanowi opłatę za pracę członków rodziny rolnika oraz za zaangażowany kapitał własny (finansujący ziemię i pozostałe składniki majątkowe gospodarstwa).

Podobnie jak w przypadku produkcji, wielkość ekonomiczna gospodarstw wyznacza ich zdolność do tworzenia dochodów. Analizując dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadający na osobę pełnozatrudnioną rodziny zauważono, że jego wielkość była silnie związana z wielkością ekonomiczną. Wraz z jej wzrostem zwiększał się poziom realizowanego dochodu. Dochód na poziomie powyżej przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto osiągnęły gospodarstwa w grupach powyżej 25 tys. euro SO. W grupie gospodarstw średnio-dużych (od 50 do 100 tys. euro SO), dochód był prawie 3-krotnie większy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Z kolei gospodarstwa bardzo małe zrealizowały dochód wynoszący 29% średniego wynagrodzenia netto. Z rozkładu gospodarstw według wielkości ekonomicznej wynika, że 69% gospodarstw posiadających certyfikat zgodności z zasadami produkcji ekologicznej stanowiły gospodarstwa poniżej 25 tys. euro SO, które zrealizowały dochód na poziomie niższym niż średnie wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 2.2-23 oraz porównaj Wykres 1.1-1).

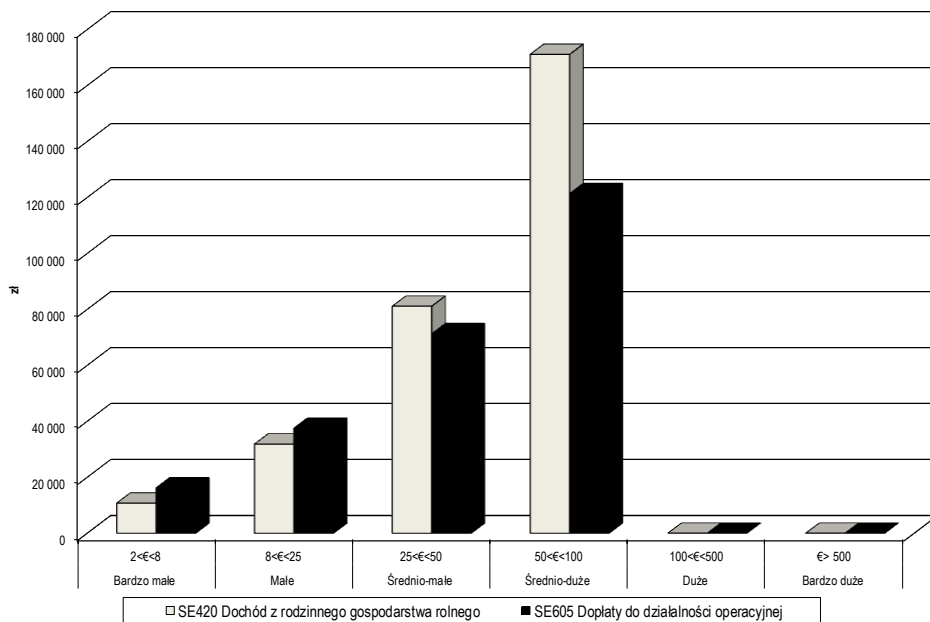
Wykres 2.2-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

W dochodzie gospodarstw ekologicznych znajdujących się w bazie Polskiego FADN istotny udział miały dopłaty, rekompensujące rolnikom utraconą wartość dodaną w wyniku prowadzenia produkcji metodami ekologicznymi.

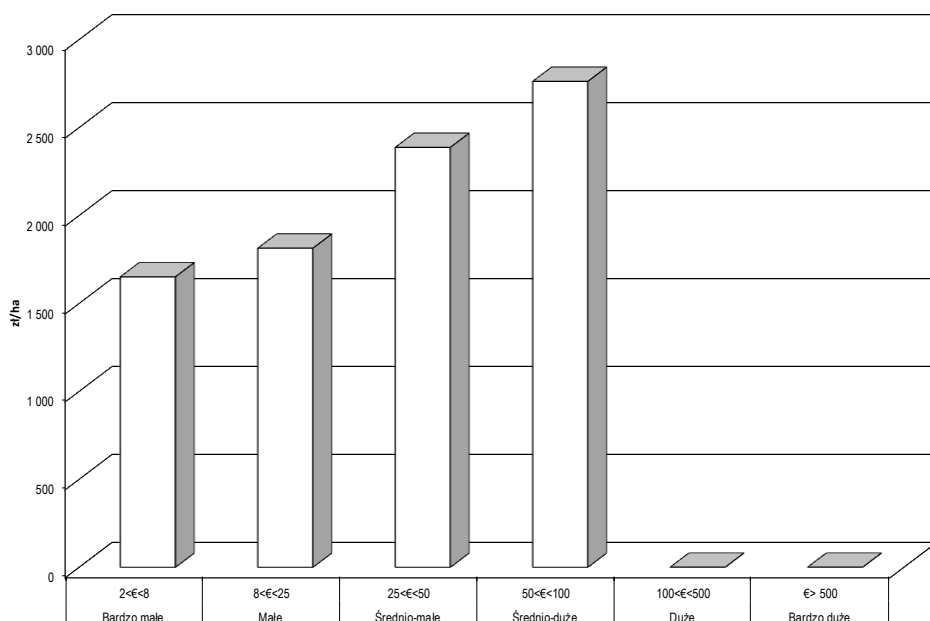
W przeliczeniu na gospodarstwo zarówno dopłaty do działalności operacyjnej jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego rosły wraz ze zwiększaniem się wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Najwyższa relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (151%) występowała w gospodarstwach bardzo małych (od 2 tys. do 8 tys. euro SO). Wartość tej relacji zmniejszała się wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej osiągając poziom 71% w przypadku gospodarstw średnio-dużych (od 50 tys. do 100 tys. euro SO) (patrz: Wykres 2.2-24).

Wykres 2.2-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

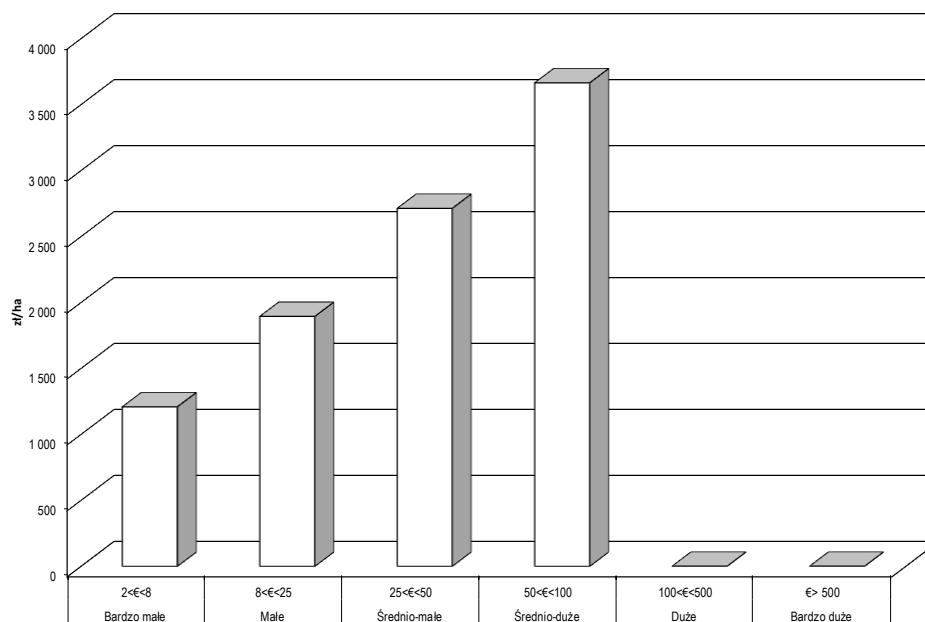
Wartość dodana netto przypadająca na 1 hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw, bez uwzględnienia obciążeń wynikających z użycia czynników wytwórczych. W 2015 roku w analizowanych gospodarstwach wspomniana relacja wahała się od 1 651 zł (gospodarstwa bardzo małe) do 2 762 zł (średnio-duże) (patrz: Wykres 2.2-25).

Wykres 2.2-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na 1 hektar własnych użytków rolnych powtórzył się schemat opisujący wartość dodaną netto (porównaj: Wykres 2.2-25 i Wykres 2.2-26). Najlepszy wynik pod tym względem osiągnęły również gospodarstwa średnio-duże (od 50 do 100 tys. euro SO), w których dochód wyniósł 3 664 zł/ha.

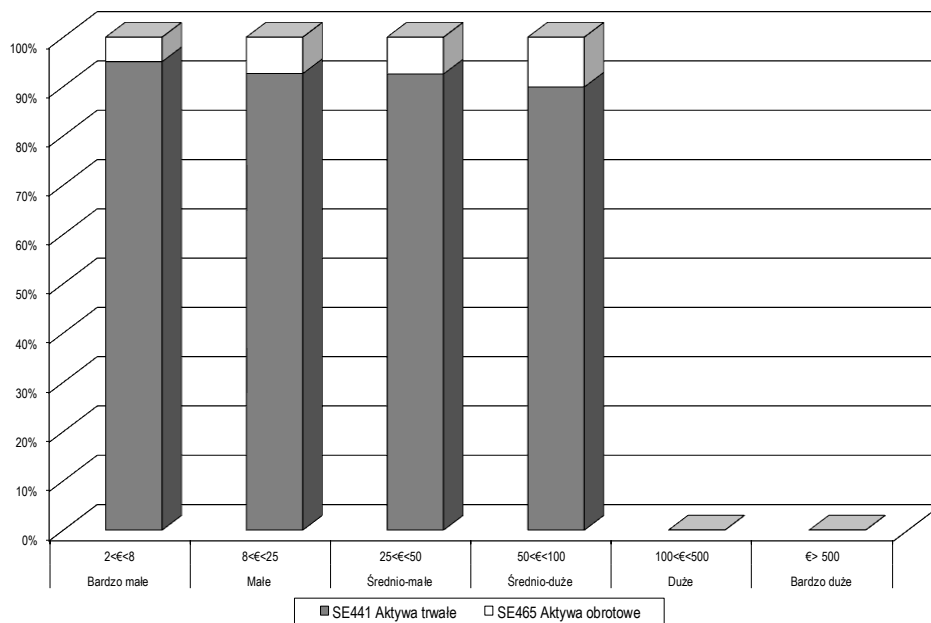
Wykres 2.2-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Z danych rachunkowych w 2015 r. wynika, że gospodarstwa ekologiczne we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej miały zbliżony udział aktywów trwałych w strukturze aktywów ogółem (patrz: Wykres 2.2-27). Zaobserwowano, że udział aktywów trwałych nieznacznie malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, z 95 (gospodarstwa bardzo małe) do 90% (gospodarstwa średnio-duże).

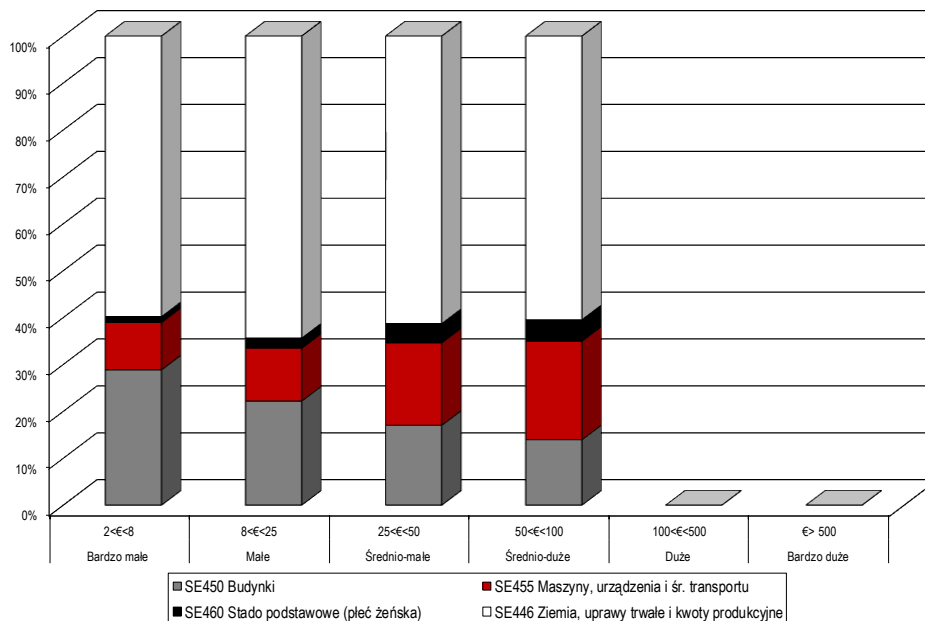

Wykres 2.2-27 Struktura aktywów według klas wielkości ekonomicznej

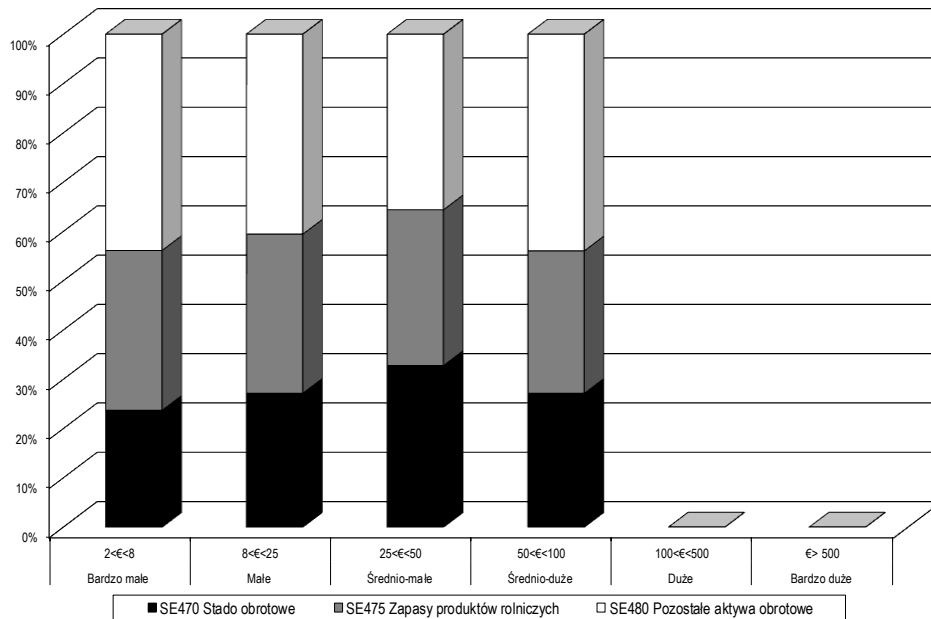
W strukturze aktywów trwałych dominowała ziemia, uprawy trwałe i kwoty produkcyjne (patrz: Wykres 2.2-28). Średnio stanowiły one 63% wartości wszystkich aktywów trwałych. Udział budynków, które są drugim ważnym składnikiem aktywów trwałych, systematycznie malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. Największym ich udziałem charakteryzowały się gospodarstwa bardzo małe (29%), a najmniejszym średnio-duże (14%). Odwrotną tendencję można zauważyć w przypadku maszyn, urządzeń i środków transportu. Najmniejszy udział w aktywach trwałych miało stado podstawowe zwierząt, które w żadnej grupie gospodarstw nie przekroczyło 5%; najwięcej stanowiło w gospodarstwach średnio-dużych.

Wykres 2.2-28   **Struktura aktywów trwałych według klas wielkości ekonomicznej**

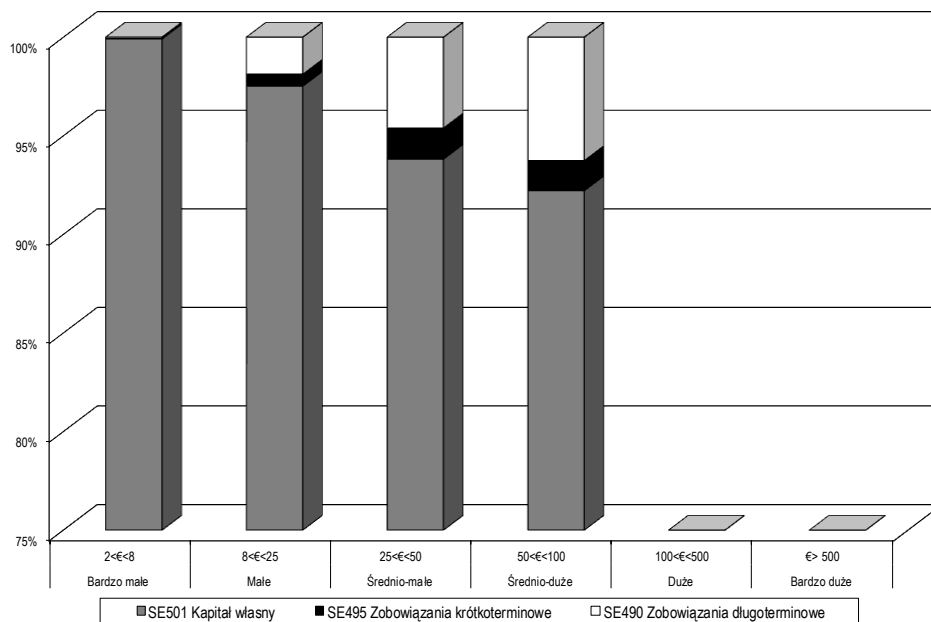
W strukturze aktywów obrotowych w gospodarstwach z grupy małych (do 25 tys. euro SO) oraz średnio-dużych (od 50 do 100 tys. euro SO) znaczący udział stanowiły pozostałe aktywa obrotowe. W przypadku gospodarstw o wielkości ekonomicznej od 25 do 50 tys. euro SO udział poszczególnych pozycji aktywów obrotowych był na zbliżonym poziomie (patrz: Wykres 2.2-29). Wartość stada obrotowego zwierząt miała największy udział w gospodarstwach średnio-małych (33% aktywów obrotowych).

Wykres 2.2-29 Struktura aktywów obrotowych według klas wielkości ekonomicznej

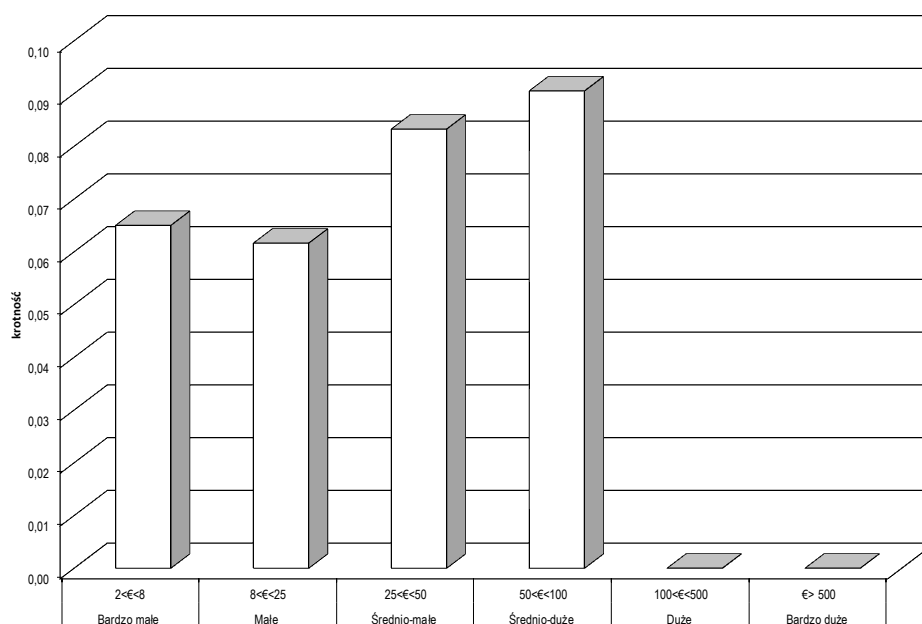
Silny związek z wielkością ekonomiczną gospodarstw wykazywała również struktura pasywów (patrz: Wykres 2.2-30). Im większe były gospodarstwa pod względem ekonomicznym, tym większy był udział kapitałów obcych w finansowaniu majątku. Zadłużenie gospodarstw wahało się od 0,09 % w gospodarstwach bardzo małych do 8% w największych gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 50 do 100 tys. euro SO. Udział zadłużenia długoterminowego we wszystkich klasach przekraczał 74% zadłużenia ogółem.

Wykres 2.2-30 Struktura pasywów według klas wielkości ekonomicznej

Zwrot ze środków ulokowanych w majątku gospodarstwa, mierzony wartością przepływów pieniężnych (2) w stosunku do aktywów ogółem wykazywał tendencję wzrostową (patrz: Wykres 2.2-31) od klasy gospodarstw małych (od 8 do 25 tys. euro SO). W ostatniej grupie gospodarstw (średnio-dużych) zwrot ten był najwyższy, co oznacza, że jednostki te charakteryzowały się najwyższą efektywnością środków ulokowanych w składnikach majątku gospodarstwa.

Wykres 2.2-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Wnioski

1. W 2015 roku w próbie Polskiego FADN było 303 certyfikowanych gospodarstw ekologicznych prowadzących produkcję w 100% w systemie ekologicznym. W wyniku dokonanej klasyfikacji według 2 kryteriów zakwalifikowały się one do pięciu typów rolniczych i czterech klas o wielkości ekonomicznej od 2 do 100 tys. euro Standardowej Produkcji (SO), przy czym dla Polski próg ekonomiczny włączający gospodarstwo do FADN wynosi 4 tys. euro SO. W podziale na typy produkcji reprezentowane były uprawy polowe, uprawy trwałe, krowy mleczne, zwierzęta trawożerne oraz gospodarstwa mieszane.
2. Większość analizowanych gospodarstw ekologicznych (208) charakteryzowała niska wielkość ekonomiczna – od 4 do 25 tys. euro. 90 gospodarstw miało potencjał ekonomiczny w przedziale 50 -100 tys. euro i 5 gospodarstw powyżej 100 tys. euro SO.
3. Pod względem specjalizacji produkcji liczebność gospodarstw była dość zróżnicowana. Najwięcej było gospodarstw z produkcją mieszaną (79) oraz prowadzących chów

zwierząt trawożernych (72). Tylko 65 obiektów prowadziło produkcję polową i 59 produkcję mleczną. W typie uprawy trwałe wystąpiło 20 gospodarstw.

4. W większości gospodarstw ekologicznych osiągnięto bardzo niską efektywność produkcji, a nawet straty, jak w przypadku typu zwierzęta trawożerne – koszt wytworzenia 1 złotówki produkcji wynosił średnio 1,27 zł. Efektywne pod względem poniesionych kosztów okazały się gospodarstwa z uprawami polowymi i krowami mlecznymi (koszt złotówki produkcji wynosił 0,86 zł) oraz z uprawami trwałymi (koszt 0,83 zł).
5. Gospodarstwa ekologiczne Polskiego FADN charakteryzuje niska intensywność produkcji. Na 1 ha UR poniesiono od około 1 700 zł (zwierzęta trawożerne) do 3 800 zł (uprawy trwałe) kosztów ogółem. Wartość kosztów bezpośrednich wahała się od niespełna 500 zł (zwierzęta trawożerne i polowe) do około 1 000 zł (krowy mleczne). W grupowaniu według klas wielkości ekonomicznej najwyższe koszty ogółem na 1 ha UR były w gospodarstwach najmniejszych ekonomicznie (od 4 do 8 tys. euro SO) i wynosiły prawie 3 500 zł. Ze wzrostem wielkości ekonomicznej zmniejszały się do poziomu 2 400 zł w klasie średnio-duże.
6. Dość niska intensywność produkcji w gospodarstwach ekologicznych Polskiego FADN spowodowana jest w dużym stopniu niskimi kosztami bezpośrednimi. Ich udział w kosztach ogółem wynosił maksymalnie 30% w gospodarstwach pogrupowanych według typów rolniczych i 19-34% w grupach sklasyfikowanych według wielkości ekonomicznej.
7. Produktywność ziemi wahała się od 1 400 zł/ha UR (gospodarstwa prowadzące chów zwierząt trawożernych) do 4 600 zł/ha (uprawy trwałe). W grupach wydzielonych na podstawie wielkości ekonomicznej najwyższa produkcja na 1 ha UR (3 083 zł) była w gospodarstwach średnio-dużych, a najniższa (2 238 zł) w gospodarstwach małych.
8. Kondycja ekonomiczna większości analizowanych gospodarstw ekologicznych była uzależniona od wsparcia zewnętrznego. Kolejny rok badań wskazuje na niskie dochody gospodarstw ze zwierzętami trawożernymi, ale także mieszanymi. Niski poziom produkcji w tych gospodarstwach nie zapewnił pokrycia wszystkich kosztów i uzyskanie dochodu było skutkiem pozyskania dopłat. Stanowiły one 133% wartości DzRGR w typie zwierzęta trawożerne i 104% w typie mieszanym. Pozostałe typy rolnicze nie były tak uzależnione od dopłat w roku 2015. Najmniejszy udział tego wsparcia zewnętrznego w DzRGR był w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych. Pod względem wielkości ekonomicznej źle prosperowały gospodarstwa należące do klasy bardzo małe i małe, w dochodzie których dopłaty stanowiły 151 i 118%. Dotyczyło to zatem 69% próby gospodarstw ekologicznych Polskiego FADN.
9. Wspomniane 69% gospodarstw miało wielkość ekonomiczną poniżej 25 tys. euro SO. Nie zrealizowały one dochodu na osobę w rodzinie rolnika (FWU) na poziomie średniego wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (31 960 zł). Gospodarstwa bardzo małe

ekonomicznie zrealizowały dochód stanowiący 29% tego wynagrodzenia. Ponad wartość przeciętnego wynagrodzenia netto wypracowano dochód na FWU w grupie gospodarstw średnio-dużych (prawie 3-krotnie wyższy). Pod względem specjalizacji produkcji DzRGR wyższy od średniego w gospodarce narodowej uzyskano w gospodarstwach z uprawami trwałymi i polowymi.

10. Wyniki rachunkowości rolnej w roku 2015 utwierdzają pogląd z lat poprzednich, że dla uzyskania dochodu na osobę (FWU) o wielkości co najmniej średniej płacy netto w kraju gospodarstwa ekologiczne Polskiego FADN muszą mieć wielkość ekonomiczną wynoszącą co najmniej 25 tys. euro SO.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB